
STAATSBOSBEHEER

**EXTERNE AUDIT
STRABRECHTSE HEIDE
2006**

**Dr. Hans de Molenaar (ALTERRA)
Prof. Dr. Ir. Niels Röling (WUR)**

Wageningen 2006

Inhoudsopgave

1. Inleiding

- Algemeen
- Beschikbare Informatie
- Beoordelingskader en Werkwijze
- Opzet van de Rapportage

2. Beschrijving van het Beheerobject

- Ligging
- Eigendoms- en beheerssituatie
- Functies
- Korte kenschets
- Betekenis
- Externe kaderstelling

3. Resultaten van de Audit: IK en UP

- Vooraf: beperkingen van de Audit
- Inleiding
- Relevante onderwerpen die niet aan één sub-doeltype gebonden zijn
- Sub-doeltype recreatie
- Sub-doeltypen Natuur, Bos en Landschap

4. Het beheerobject in maatschappelijk en ecologisch kader

- Algemeen
- Nogmaals: aggregatieniveau's
- Niveau 1: Het beheerobject
- Niveau 2: Het beheerobject in zijn stedelijke omgeving
- Niveau 3: De Strabrechtse Heide als integrale landschapseenheid
- Niveau 4: De Strabrechtse Heide als onderdeel van de stroomgebieden van Aa en Dommel
- Niveau 5: De Strabrechtse Heide als onderdeel van een grotere Nederland/Belgische groensector

5. Samenvatting

1. Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van Staatsbosbeheer is door J.G. de Molenaar en N.G. Röling in de tweede helft van januari 2006 een Externe Audit uitgevoerd van het beheerobject Strabrechtse Heide. Dr. Ir. Röling is emeritus hoogleraar Communicatie en Innovatiestudies bij de WUR, dr. de Molenaar is als senior ecooloog/gastmedewerker verbonden aan Alterra.

Externe audits zijn onderdeel van het kwaliteitsborgingsysteem van Staatsbosbeheer en worden periodiek uitgevoerd. De opdracht is het geven van een oordeel over

- de realisatie van de in het verleden geplande doelen;
- de ontwikkeling van natuur en recreatie;
- de kwaliteit van de Interne Kwaliteitsbeoordeling;
- het doen van aanbevelingen over het beheer van het natuurgebied dan wel de nieuwe planning;
- de bedrijfstaking.

Daarbij is de auditors in dit specifieke geval gevraagd om speciaal aandacht aan te besteden aan recente ontwikkelingen op het gebied van het waterbeheer, aan de expertise op het terrein van het heidebeheer, en het functioneren van Staatsbosbeheer m.b.t. de Strabrechtse Heide in het maatschappelijke krachtenveld.

1.2 Beschikbare informatie

De beschikbare informatie bestond uit de volgende gebiedgerichte schriftelijke stukken betreffende doelen voor het beheer, gegevensverzameling en evaluatie.

- Beheerplan Strabrechtse Heide 1990-2000 (hierna: **BP**).
- Interne Kwaliteitsbeoordeling op terreincondities en doelcomponenten 6. Eindrapport 2004. Regio: 8. Limburg – Oost-Brabant. Object(en): Strabrecht (hierna: **IK-2004**).
- Uitwerkingsplan RBS Strabrechtse Heide 2005-2015 (hierna: **UP**).
- Literatuurlijst betreffende Strabrecht opgesteld door Staatsbosbeheer.
- P. Bossenbroek, J. Hermans, J. Smits, S. Vostermans, & F. van Westreenen (1996), Het Land van Peel en Maas. Driebergen: Staatsbosbeheer, pp 240.
- M. Margadant, J. de Smidt, en P.Veen (1999). Externe Audit Strabrechtse Heide. Driebergen: Staatsbosbeheer (hierna **EA-1999**). De Externe Audit 2006 wordt hierna aangeduid met **EA 2006**.
- Staatsbosbeheer (2006). Strabrechtse Heide. Aanpak Witte Loop in het kader van recente ontwikkelingen. Notitie ten behoeve van het Bestuurlijk Overleg van 25-01-06.
- K. Albers en W. van der Hoek (2005). Beknopte Ecologische Evaluatie van de Inlaat van de Peelrijt in de Kleine Aa. Maarheeze: Ecologica, in opdracht van het Waterschap Aa en Maas.
- Taken Landschapsplanning (versie November 2005. Eerdere versies werden door het Waterschap geweigerd en moesten worden herschreven). Peelrijt en Witte Loop weer verbinden? Een Effectbeschouwing. Arnhem: Bureau Taken in opdracht van Waterschap de Dommel (hierna: **Effectbeschouwing**).

- Van der Meulen (2001). Rapportage Basismonitor Recreatie Regio Limburg-Oost Brabant 2000. Concept rapport vervaardigd in opdracht van Staatsbosbeheer Regio Limburg-Oost Brabant. Nijmegen: Bureau Video Text.

Aansluitend is, mede naar aanleiding van de introductiebijeenkomst en het veldbezoek, tijdens de EA informatie verkregen uit gesprekken met Staatsbosbeheermedewerkers in het district en met externe belangenbehartigers/betrokkenen en deskundigen.

Wij willen hier graag de medewerkers van Staatsbosbeheer en de genodigde vertegenwoordigers van het maatschappelijk krachtenveld rond de Strabrechtse Heide bedanken voor hun bereidwilligheid ons te laten delen in hun inzichten en opvattingen t.a.v. het complexe ‘boundary object’.

1.3 Beoordelingskader en werkwijze

Het kader voor de beoordeling van de IK-2004 wordt gevormd door het BP en de landschapsecologische positionering van het object, in het bijzonder betreffende de hydrologie en het waterbeheer. Daarbij is ook de EA-1999 en het UP in beschouwing genomen.

De werkwijze van de auditors bestond uit bestudering van de beschikbare informatiebronnen, een (te kort) veldbezoek aan het beheerobject met medewerkers van het Staatsbosbeheer district, nader overleg met de betrokken medewerkers, met externe (heide)beheerdeskundigen en met andere belanghebbenden en betrokkenen.

De agenda van de uitvoering van de EA-2006 was als volgt (tabel 1)

Tabel 1. Agenda van de uitvoering van de audit.

15.12.05	Introductie op hoofdkantoor Staatsbosbeheer. Gesprekspartners: afd. Concerncontrol & Audit, mevr. M.J. Wiszniewski, Staatsbosbeheer-districtshoofd Peel en Kempen, dhr A. van der Zee, controller Staatsbosbeheer-regio West, dhr T. van der Ouderaa.
25.01.06	Startbijeenkomst/inleiding beheeraspecten, Staatsbosbeheerkantoor Leende. Terreinbezoek Strabrechtsche Heide en Dommeldal. Gesprekken met lokale en regionale Staatsbosbeheermedewerkers (dhr A. van der Zee, J. Smits, J. Vogels, K. van der Laan)
26.01.06	Gesprekken met externe betrokkenen: vertegenwoordigers van het Waterschap De Dommel en van het Waterschap Maas en Aa (loco-watergraaf dhr. J.Maas en watergraaf dhr. L.Verheijen) en van de ZLTO (dhr van den Boogaard), en beheerdeskundige dhr G. de Blust, Instituut voor Natuurbeheer, België.
27.01.06	Gesprekken met externe beheerdeskundige, dhr H. Esselink (Stichting Bargerveen en Universitair Hoofddocent aan de Universiteit Radboud te Nijmegen) en dhr E. van Turnhout (beleidsmedewerker SRE). Terugkoppeling: bespreking voorlopige indrukken lokale en regionale Staatsbosbeheermedewerkers
30.01.06	Gesprek met dhr. J. Roelofs, Hoogleraar aan de Universiteit Radboud te Nijmegen.
06.02.06	Oplevering concept auditrapport
09.02.06	Bespreking concept auditrapport te Leende (10.00 – 12.00 uur) met lokale en regionale Staatsbosbeheermedewerkers, vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer-centraal
17.02.06	Oplevering definitief auditrapport aan de directeur Staatsbosbeheer
15.03.06	Evaluatiegesprek auditrapport met de directie Staatsbosbeheer te Driebergen

1.4 Opzet van de rapportage

De algemene opdracht en de gevraagde speciale aandacht voor een aantal aspecten van dit specifieke geval hebben consequenties voor zowel de uitvoering van de opdracht (beschikbare tijd) als voor de opzet van de rapportage.

In hoofdstuk 2 wordt een eerste samenvattende beschrijving van het beheerobject gegeven. In hoofdstuk 3 wordt geoordeeld over de realisatie van de in het verleden geplande doelen, de ontwikkeling van natuur en recreatie, de kwaliteit van de IK, het beheer van het natuurgebied en de nieuwe planning. Dit gebeurt in twee paragrafen.

De eerste paragraaf behandelt relevante onderwerpen die niet aan één subdoeltype gebonden zijn. Dat varieert van atmosferische depositie en waterbeheer tot archeologie en beheerexpertise. Hier is dus vooral een betrekkelijk algemene beoordeling van de geplande doelen en het beheer aan de orde. In de tweede paragraaf wordt de realisatie van de geplande doelen, de ontwikkeling van natuur en recreatie, de kwaliteit van de IK, en de nieuwe planning beschouwd. Dit gebeurt per sub-doeltype en volgt daarbij de IK.

In hoofdstuk 4 is plaats ingeruimd voor de gevraagde speciale aandacht voor recente ontwikkelingen op het gebied van het waterbeheer, aan de expertise op het terrein van het heidebeheer, en het handelen van Staatsbosbeheer in het maatschappelijke krachtenveld rond de Strabrechtse Heide, dat ontstaat doordat verschillende stakeholders hun aanspraken op het gebied, of op de voorwaarden voor het bestaan ervan, doen gelden. Deze analyse geschiedt vanuit twee invalshoeken, inhoud en proces, en wordt gecontextualiseerd op vier aggregatieniveau's.

In hoofdstuk 5 volgt de samenvatting, die als op zich zelf staand gelezen kan worden.

2 Beschrijving van het beheerobject

2.1 Ligging

Het beheerobject Strabrechtse Heide ligt midden in de Centrale Slenk in oostelijk Noord-Brabant, ten zuidoosten van Eindhoven, tussen Heeze en Someren. Tot het object wordt ook gerekend het bezit van Staatsbosbeheer in het aansluitende deel van het dal van de Rul of Kleine Dommel. De Strabrechtse Heide beslaat ca. 1500 ha, het beheerobject Strabrechtse Heide ca. 1240 ha. Het ligt op het grondgebied van de gemeenten Heeze-Leende en Someren.

Het beheerobject kan bekeken worden op vijf aggregatieniveau's. We komen daar in hoofdstuk 4 uitgebreid op terug. Het zij voldoende hier alvast kort de niveau's te beschrijven omdat hoofdstuk 2 vooral over niveau's 1 en 3 gaat en hoofdstuk 3 vooral over niveau's 1 en 2. De niveau's 4 en 5 komen vooral in hoofdstuk 4 aan de orde.

1. **Het beheerobject** (kaart 1: het beheerobject Strabrechtse Heide).
2. **Het beheerobject met zijn stedelijke omgeving**, vooral de omliggende gemeentes Eindhoven, Helmond, Geldrop, Heeze-Leende, Someren en Asten (kaart 2: het beheerobject met de daaromheen liggende dorpen (straal 10-15 km)).
3. **De Strabrechtste Heide als integrale landschapseenheid**, waarvan grote en essentiële stukken eigendom zijn van de Gemeente Someren, het Brabants Landschap, en anderen, die (soms) gecoördineerd worden in de 'Stuurgroep Strabrechtste Heide' (kaart 3: de grotere eenheid Strabrechtse Heide, met het eigendom van Someren (incl. Beuven; de Lieropse Heide, de bossen van de Somerense Heide), het eigendom van het Brabants Landschap, enz.).
4. **De Strabrechtse Heide als onderdeel van de stroomgebieden van Aa en Dommel**. Hierbij gaat het vooral om het stroomgebied van de de Peelrijt waarin de hydrologische randvoorwaarden voor het goed functioneren van de Heide worden bepaald, zowel als het gaat om waterkwaliteit als waterkwantiteit. (kaart 4: de hele Strabrechtse Heide zoals op kaart 3, maar dan gelocaliseerd in het stroomgebied van de Peelrijt, dat dus hoort bij Waterschap De Dommel. Misschien leuk om ook de huidige aftakking van de Peelrijt te laten zien en dus de afwatering op de Kleine Aa en daarmee naar het stroomgebied dat hoort bij Aa en Maas. S.v.p. de waterkering tussen beide stroomgebieden duidelijk aangeven)
5. **De Strabrechtse Heide als onderdeel van een grotere Nederlands/Belgische groensector**, te weten de groene corridor tussen Maas (Groene Woud) en Belgische Kempen (Hamont/Achel), die de Strabrechtse Heide en andere natuurgebieden daartussen omvat. (Kaart 5: de corridor tussen Maas en de Belgische kempen met daarin de contouren van de bestaande natuurterreinen en steden).

2.2 Eigendom- en beheersituatie

Het grootste deel van het heidegebied van de Strabrechtse Heide is eigendom van Staatsbosbeheer (ca. 800 ha, inclusief gronden in het dal van de Kleine Dommel), dhr. Van Alphen (ca. 240 ha) en de gemeente Someren (het zuidoostelijke deel, bekend als de Lieropse Heide, met daarin het Beuven). Overige eigenaren in het gebied, in de periferie van de heide, zijn het Brabants Landschap (met bos) en nog enige particulieren (met kleine oppervlakten bos en enige landbouwpercelen). Het eigendom van Staatsbosbeheer omvat ook in toenemende mate gronden in het dal van de Kleine Dommel.

Het beheerobject Strabrechtse Heide bestaat uit de eigendommen van Staatsbosbeheer en van dhr. Van Alphen. Met een korte onderbreking, zijn de gronden van dhr Van Alphen sinds 1953

bij overeenkomst in beheer bij Staatsbosbeheer. Sinds 2003 bestaat een huurovereenkomst tussen dhr Van Alphen en het Staatsbosbeheer. Het beheer gebeurt door begrazen, plaatselijk aangevuld met plaggen, maaien en branden.

2.3 Functies

De hoofdfunctie voor het object is natuur en landschap. Daarnaast vervult het object een functie voor recreatie in de vorm van wandelen, fietsen en paardrijden voor of vanuit de plaatsen in de omgeving.

2.4 Korte kenschets

De heide is eeuwen geleden ontstaan door het kappen van het oorspronkelijke bos en is daarna instandgehouden door agrarische exploitatie van beweiden en plaggen steken. Tegen het einde van de 19e eeuw is de economische basis voor dit agrarische gebruik wegvallen. Het grootste deel van het heideareaal werd vanaf toen tot ver in de eerste helft van de 20e eeuw herontgonnen tot landbouwgrond of bebost.

De historische exploitatie van de heide hing nauw samen met de exploitatie van de beekdalen, waar in het bijzonder wintervoer voor het vee werd gewonnen. Deze beekdalen zijn wat later herontgonnen dan de heide. Dat werd mogelijk gemaakt door een vanuit agrarisch oogpunt verbeterde ontwatering en afvoer door de kanalisatie en verdieping van de beken.

De huidige Strabrechtse Heide is een zeer gevarieerd gebied van vochtige tot natte heide met vennen, afgewisseld met drogere heide en stuifzand. De heide wordt omgeven door bos, vooral naaldbos, met in de marges enige verspreide historische en recentere landbouwpercelen. Aan de westzijde gaat de heide over in het dal van de Rul of Kleine Dommel met zijn weilanden, houtwallen, moeras- en ooiland, elzenbroekbos, rietbeemd en enkele poelen.

In de vorige eeuw is de Strabrechtse Heide aangetast door verdroging als gevolg van ontginningen en ontwatering in de omgeving.

2.5 Betekenis

2.5.1 Algemeen

De betekenis, die door het beleid aan het beheerobject wordt toegekend, is groot en is gedocumenteerd in het beheersplan (pagina's 5 t/m 8 en 9 t/m 23). De IK-2004 geeft aanvullingen betreffende de landschapsecologie, hydrologie, flora en fauna (pagina's 3 t/m 8). De evaluatie in het BP (pagina's 43-45) betreft landschap en cultuurhistorie, bodem en waterhuishouding, flora en vegetatie, fauna en recreatie.

2.5.2 Landschap

Het landschap wordt in het beheersplan beschreven met visuele kenmerken (uitgestrektheid en openheid), cultuurhistorische kenmerken (potstalsystemen) en vegetatiekundige kenmerken (heide en hoogveen).

De Strabrechtse Heide is een uitgestrekt, open, vochtig tot droog heidegebied met stuifzand en vele vennen van uiteenlopende omvang. Op de heide staan solitaire dennen en eiken. Het is het grootste aaneengesloten heidegebied van Noord Brabant en herbergt het grootste ven (oligotrofe zoetwatermeer) van ons land. Het biedt een goed beeld van het historische landschap, inclusief de overgang van heide naar beekdal. De omringende bossen bestaan vooral uit grove den en zeeden. Volgens de verwijzing in de aanwijzing als Habitatrictlijngebied komen er de volgende landschapstypen voor (tabel 2, zie ook Kaart 1 in annex).

Tabel 2. Landschapstypen in het Habitatrictlijngebied (naar SynBioSys)

		#kmhokken (totaal: 33)
Hz2a	landduinen	15
Hz3a	leemarme droge dekzandgebieden	18
Hz3b	lemige dekzandgebieden en dekzand op leem	18
Hz3c	oude bouwlanden	8
Hz3d	vochtige dekzandlaagten	18
Hz3f	regenwatergevoede vennen	20
Hz5b	natte beekdalen	4
Hz5c	verdroogde beekdalen	5
Hz5d	geïsoleerde beekdalen	4
Hz5g	beeklopen	5

2.5.3 Landschapsecologie

De invloed van de omgeving op het beheerobject wordt vooral bepaald door de hydrologische situatie in de omgeving, met name het ontginningsgebied Someren-Heide. Hierop wordt in volgende hoofdstukken ingegaan.

Daarnaast is sprake van atmosferische depositie van verbindingen die leidt tot verzuring en vermesing. Ondanks de ammoniakuitstoot van de bio-industrie in de omgeving lijkt dit zich op Strabrecht niet sterk te manifesteren. We komen op de sterke vermindering van de depositie later terug. Verder is sprake van kleinschalige ruimtelijke relaties in de overgangen tussen heide en omgevend bos.

2.5.4 Vegetatie en flora

De betekenis van de flora en vegetatie van het beheerobject staat in het BP beschreven op de pagina's 15-19 en in het IK-2004 op de pagina's 3-4. De botanische betekenis is nationaal en internationaal gezien groot.

Het heidegebied is aangewezen als Habitatrictlijngebied (Code: NL1000024 Strabrechtse Heide en Beuven), op grond van het voorkomen van zes kwalificerende Habitatrictlijntypen, en één kwalificerende Habitatrictlijnsoort (zie tabel 3). De flora telt een aanzienlijk aantal plantensoorten die bijzondere aandacht verdienen: 42 Rode Lijst- en/of vogelsoorten en twee Habitatrictlijnsoorten (drijvende waterweegbree en moeraswolfsklauw).

2.5.5 Fauna

De betekenis die aan de fauna van het beheerobject wordt toegekend, staat in het BP beschreven op de pagina's 19 tm 22. In aanvulling daarop geeft de IK-2004 een overzicht van bijzondere soorten (blz. 4-6), dat in tabel 4 is samengevat.

Tabel 3. De kwalificerende habitattypen en soorten van de Habitatrictlijn in het Habitatrictlijn-gebied, en hun voorkomen in het deel dat valt onder het beheerobject van Staatsbosbeheer en het deel dat eigendom is en beheerd wordt door de gemeente Someren (Lieropse Heide met het Beuven).

Code	Habitatype van de Habitatrictlijn	Voorkomen	
		Staatsbos-beheerbe-heerobject	Lieropse Heide/Beuven
2310	Psammofiele heide met <i>Calluna</i> en <i>Genista</i>	X	X
2330	Open grasland met <i>Corynephorus</i> - en <i>Agrostis</i> -soorten op landduinen	X	--
3110	Mineraalarme oligotrofe wateren van de Atlantische zandvlakten (<i>Littorelletalia uniflorae</i>)	X	X
3130	Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren met vegetatie behorend tot de <i>Littorelletalia uniflorae</i> en/of <i>IsoetoNanojuncetea</i>	X	X!!
4010	Noord-Atlantische vochtige heide met <i>Erica tetralix</i>	X	X
91E0	Alluviale bossen met <i>Alnus glutinosa</i> en <i>Fraxinus excelsior</i> (<i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i>) ¹ .	X ³	--

Soorten van de Habitatrictlijn: Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*)²

¹ Prioritair habitatype volgens de Habitatrictlijn; voor zulke habitattypen gelden iets andere criteria bij de selectie van Natura2000-

gebieden en een zwaarder beschermingsregime onder de Natuurbe-schermingswet en/of de Flora- en faunawet.

² Volgens de IK 2004 komt ook voor moeraswolfsklauw (*Lycopodiella inundatum*)

³ In beekdal van de Kleine Dommel

Tabel 4. Aantallen bijzondere diersoorten van de Strabrechtse Heide

	Rode Lijst- en/of doelsoorten	Alleen doel-soorten	Habitatrict-lijnsorten		Rode Lijst- en/of doelsoorten	Alleen doel-soorten	Habitatrict-lijnsorten
Vogels	23	4		Vlinders	5		
Amfibieën & reptielen	1		2	Libellen	5		1
Vissen		1		Mieren		4	
				Bijen	21		

2.5.6 Hydrobiologie

Over de hydrobiologie is geen (recente) informatie beschikbaar. De waterkwaliteit van de vennen doet voor een deel bijzonder grote hydrobiologische kwaliteit verwachten, dit in tegenstelling tot de waterkwaliteit van de Witte Loop en de Kleine Dommel¹

¹ Zie ook: Taken Landschapsplanning (versie November 2005. Eerdere versies werden door het Waterschap geweigerd en moesten worden herschreven). Peelrijt en Witte Loop Weer Verbinden? Een Effectbeschouwing. Arnhem: Bureau Taken in opdracht van Waterschap de Dommel

2.5.7 Cultureel erfgoed

Van het prehistorische cultureel erfgoed zijn in het beheerobject vindplaatsen beschreven uit het Laat-Neolithicum, de Bronstijd en de IJzertijd. De archeologische waarden liggen geconcentreerd langs de Witte Loop (kaartbijlage in UP 2005-2015). In het landschap herkenbaar historisch cultureel erfgoed, zoals occupatie-, ontsluiting- en verkavelingspatronen, is in het beheersplan en de IK-2004 niet expliciet beschreven. Er is wel sprake van een Galgenberg op de heide. Het historische landschapspatroon van de functionele eenheid van heide, akkers, akkerdorpen en beekdal (beemden) is overigens in niet onbelangrijke mate nog goed herkenbaar. Daaraan draagt de ligging van de – weliswaar niet historische – Plaetse bij.

2.5.8 Recreatie

Het object is vooral lokaal tot subregionaal van betekenis, dat wil zeggen voor de inwoners van Geldrop, Eindhoven en de kleinere kernen in de directe omgeving. Het aantal bezoeken ligt in de orde van grootte van 350.000 tot 400.000 per jaar. Staatsbosbeheer heeft lang een low-profilebeleid gevoerd. Hierin is recent verandering ingezet.

2.5.9 Bijzondere soorten

Voor de bijzondere soorten wordt via het voorgaande verwezen naar het beheersplan en de IK-2004. Vermelding verdient het belang van het gebied voor op doortrek pleisterende kraanvogels. Op grond van eerdere gegevens daarover is de Strabrechtse Heide in de eerste tranche niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Later is gebleken dat de aantallen doortrekkende kraanvogels wel voldoen aan de criteria voor aanwijzing van de Strabrechtse Heide als Vogelrichtlijngebied. Van de flora zijn van relatief grote betekenis de soorten van de Littorel-letalia uniflorae en de Isoeto-Nanojuncetea

2.6 Externe kaderstelling

Wat de externe kaderstelling betreft zijn, naast de bekend veronderstelde planologische zaken, de volgende conventies, richtlijnen, regelingen e.d. van belang.

Internationaal

- De Ramsar-conventie uit 1980.
- De Conventie van Bern uit 1982.
- De Europese Habitatrichtlijn.

De Strabrechtse Heide en omgeving zijn aangewezen als Habitatrichtlijngebied NL 1000024 Strabrechtse Heide en Beuven. Het beheerobject ligt binnen het Habitatrichtlijngebied, maar een gedeelte van het beekdal valt buiten de begrenzing.

- De Europese Kaderrichtlijn Water.

Deze richtlijn is voor de Strabrechtse Heide van eminent belang vanwege het uitgangspunt van stroomgebiedherstel en de normering van de waterkwaliteit.

- De Europese Vogelrichtlijn.

De Strabrechtse Heide is in de eerste tranche niet aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Nader onderzoek heeft echter uitgeezen dat het gebied wel aan de criteria voldoet. De provincie heeft de aanwijzing van de Strabrechtse Heide als Vogelrichtlijngebied opnieuw in procedure gebracht.

Nationaal-provinciaal

- **Reconstructiegebieden.**

Het object Strabrecht ligt in de reconstructiegebieden Boven Dommel (gem. Heeze-Leende) en De Peel (gem. Someren). Belangrijkste voornemens uit de concept reconstructieplannen zijn:

- De Witte Loop en de Kleine Dommel zijn in het kader van de Kaderrichtlijn Water vanuit de stroomgebiedbenadering aangemerkt als te herstellen beken.
- Het beekdal van de Kleine Dommel is aangemerkt als waterberging.
- De Plaetse is aangemerkt als recreatieve poort.

- **De Stuurgroep Strabrechtse Heide.**

Vanwege de problematiek van de verdroging op initiatief van de provincie opgezet en in 1987 gestart met het project "Integraal herstel Strabrechtse Heide, Beuven en omgeving" (IK-2004 p. 6) In dit verband is onderzoek gedaan naar de omvang van de verdroging op de Strabrechtse Heide en mogelijke oplossingen daarvoor.

- **Regionale Natuur en Landschaps Eenheden (RNLE).**

De Strabrechtse Heide is onderdeel van een RNLE, dat is een op grond van de aanwezige kwaliteiten door de provincie aangewezen gebied waar mogelijkheden zijn om die kwaliteiten te versterken.

- **Belvédère.**

Nagenoeg de gehele Strabrechtse Heide is gelegen in het Belvédèregebied Dommeldal. Belvédère is een ontwikkelingsgerichte benadering van de cultuurhistorie, dat mogelijkheden biedt voor de ontwikkeling van de Plaetse en het heide- en beekdallandschap.

3 Resultaten van de EA: IK en UP

3.1 Vooraf: beperkingen van de EA

Het bleek de auditors dat een goede beoordeling van de IK-2004 niet echt mogelijk was. De tijd van het jaar liet niet toe een goede indruk te vormen over de staat van het object. Het weer tijdens het geplande veldbezoek deed daar met vorst, wind en sneeuw nog een schepje bovenop. De organisatie van de EA beperkte de mogelijkheden om daar alsnog in gesprekken met betrokkenen meer duidelijkheid over te verkrijgen. Dit als gevolg zowel van de opzet, als vooraf ingevuld blok van drie dagen, als van de vrijwel volledige dominantie van de problematiek van het waterbeheer in de invulling. Een poging om gaande de EA ad hoc tijd vrij te maken voor aanvullend veldbezoek viel alsnog vanwege de organisatie in het water. De veldkennis van het object en zijn ontwikkeling in de loop der jaren was bij de auditors onvoldoende om deze ongewenste situatie voldoende te kunnen verhelpen.

► Het auditteam beveelt daarom aan:

- de planning van audits afhankelijk te stellen van het jaargetijde waarin de veldsituatie het beste kan worden beoordeeld;
- voor de EA geen aaneensluitend blok van een paar dagen te agenderen, maar na een dag veldbezoek met de beheerders c.s. een pauze in te lassen waarin nader kan worden bepaald met welke deskundigen daarna overleg gewenst is.

3.2 Inleiding

In dit hoofdstuk gaat het vooral Niveau 1, het beheerobject, over de realisatie van de in het verleden geplande doelen, de ontwikkeling van natuur en recreatie, de kwaliteit van de IK, het beheer van het natuurgebied en de nieuwe planning. In § 3.3 komt een betrekkelijk algemene beoordeling van de geplande doelen en het beheer aan de orde. Het betreft onderwerpen die niet aan één subdoeltype gebonden zijn. Dat varieert van atmosferische depositie en waterbeheer, via bijv. vegetatiebeheer en faunabeheer tot archeologie en beheerexpertise. In § 3.4 wordt per subdoeltype concreet de realisatie van de geplande doelen, de ontwikkeling van natuur en recreatie, de kwaliteit van de IK, het beheer van het object en de nieuwe planning beschouwd.

Organisatie, communicatie en educatie komen niet hier, maar in hoofdstuk 4 aan de orde. Daar wordt ook verder ingegaan op de recreatie (Niveau 2).

3.3 Relevante onderwerpen die niet aan één subdoeltype gebonden zijn

De EA-1999 merkt op dat het probleem met betrekking tot de milieukwaliteit ligt in de kwaliteit van de atmosferische depositie en het kwantitatieve en kwalitatieve waterbeheer.

3.3.1 Atmosferische depositie

► BP: Atmosferische depositie wordt niet als een knelpunt in het BP genoemd.

► De EA-2006:

- Dat de ammoniakdepositie niet in het BP wordt genoemd, is opvallend omdat het object in één van de grootste ammoniak producerende gebieden van ons land ligt.

- De depositie van ammoniak blijkt intussen met de helft te zijn teruggedrongen. De depositie van zwaveldioxide is nog verder, met zo'n tachtig procent afgenomen. Een buffering van het Beuven met kalkrijk water is de laatste jaren niet meer nodig geweest.
- Het auditteam vindt dit uiteraard een gunstige ontwikkeling. De ammoniakbelasting is echter nog altijd veel hoger dan de heide aan kan. Desondanks bestaat de indruk dat de huidige omvang geen grote problemen veroorzaakt die door het gevoerde beheer niet kunnen worden beteugeld.

3.3.2 Waterbeheer

Grondwaterstanddaling – waterwinning

- BP: Volgens het BP dient dat uitbreiding van grondwaterwinning nauwkeurig onderzocht te worden.
- ▶ EA-2006:
  - In opdracht van de provincie Noord-Brabant is door het Staringcentrum, inmiddels Alterra, een eco-hydrologisch onderzoek Strabrechtse Heide en omgeving uitgevoerd. De opgetreden verdroging wordt in hoofdzaak toegeschreven aan de ontginning van de heidegronden en verbeteringen van de ont- en afwatering in de omgeving in het verleden (zie ook § 4.6 waarin we uitgebreid ingaan op niveau 4). Uitbreiding van grondwateronttrekking zou niet aan de orde zijn.
  - De Strabrechtse Heide ligt niet in een grondwaterwinningsgebied.
  - Er is wel een duidelijke wateronttrekking door de landbouw (lokale beregening) vooral langs de zuid(west)rand van de Strabrechtse heide.

Witte Loop (een voorschot op de behandeling van aggregatieniveau 4 in § 4.6)

De problematiek gaat in de praktijk om een complex van zaken dat aan de orde zal komen als we in § 4.6 uitgebreid ingaan op aggregatieniveau 4.

- Vooraf: De EA-1999 meldt dat de huidige situatie van afvoer naar Kleine Aa volgens het waterschap moeten zou worden heroverwogen. De EA-2006 merkt op dat dit inmiddels heeft geresulteerd in een besluit.

Het BP meldt dat het waterbeheer van Peelrijt - Beuven - Witte Loop problemen ondervindt.

- BP: Het verdeelwerk in het Beuven wordt vanaf 1 januari 1990 beheerd door de gemeente Someren. Staatsbosbeheer neemt op korte termijn contact op met de gemeente Someren om afspraken te maken over de regeling van de aflat van water via de Witte Loop.
- De EA-1999 signaleert dat de problemen mede voortvloeien uit een onduidelijke taakverdeling tussen de betrokkenen (waterschap, gemeente Someren en Staatsbosbeheer). Er zijn geen afspraken met de gemeente Someren op papier gezet.
- ▶ De EA-2006 heeft zich intensief met deze problematiek bezig gehouden, zoals uit § 4.6 zal blijken. Als de Effectbeschouwing vigerend beleid van de Stuurgroep Strabrechtse Heide wordt, zouden een aantal van de eerdere problemen rond waterkwantiteit en –kwaliteit kunnen worden opgelost. Maar van concrete oplossingen was op het moment van de EA-2006 geen sprake.
- BP: Het waterbeheer in de Witte Loop dient zodanig plaats te vinden dat doorspoeleffecten niet kunnen optreden. Er moet op tijd worden aangevangen met aflat van water uit het Beuven, voordat hoog peil in Beuven en Peelrijt optreedt. De Witte Loop wordt alleen gebruikt om de topaanvoer van overstortwater vanuit het gebied Someren-Heide te kunnen afvoeren op momenten dat afvoer naar de Kleine Aa niet mogelijk is. Er is dan ook sprake van een zeer ongelijke ver-

deling van de afvoer van water in de Witte Loop. Doorspoeffecten kunnen potentieel nog steeds optreden. De gemeente Someren neemt echter contact met Staatsbosbeheer op indien men plannen heeft het overtollige water op de Witte Loop af te laten. De frequentie van aflat op de Witte Loop is echter niet duidelijk: Staatsbosbeheer meldt gemiddeld 7x in de afgelopen 12 jaar en het waterschap meldt dat de afgelopen 15 jaren geen aflat heeft plaatsgevonden.

- De EA-1999 beveelt aan om de waterafvoer te stabiliseren door aanleg van retentievoorzieningen.
- ▶ De EA-2006 merkt op dat de situatie tot nu toe onveranderd is. De mogelijkheden voor de aanleg van retentiebekkens in het stroomgebied van de Peelrijt, waarbij gedacht is aan koppeling met biologische waterreiniging, worden van de zijde van waterschap en ZLTO, vanwege het vereiste ruimtebeslag, niet reëel geacht. Daarbij komt dat helofytenfilters juist in de periode waarin piekafvoeren aan de orde zijn en retentie gewenst is, dat is in de winter, nauwelijks tot niet werken. In de Effectbeschouwing die door de beide waterschappen en Staatsbosbeheer onderschreven lijkt te zijn (zie § 4.6), wordt aangekondigd dat de gesprekspartners een herstel van het hydrologische systeem (lees afvoer van Peelrijt via de Witte Loop) gepaard zullen doen gaan met vergaande waterkwaliteitsverbetering (d.w.z. ver beneden de 0.15 oP mg/liter vereist volgens de afgesproken MTR norm), infiltratie van het Peelrijt water en onderzoek naar de mogelijkheden voor aanleg van retentiebekkens in het stroomgebied van de Peelrijt.

- BH: Infiltratie van vervuild water uit de Witte Loop en overstromingen zijn ongewenst.
- ▶ EA-2006: Deze wens niet is vervuld. De waterkwaliteit is niet verbeterd. Er is wel een (belangrijke) stap gezet ter verbetering van de waterkwaliteit in de Peelrijt door de aanleg van een drukriolering in Someren-Heide. Maatregelen tegen diffuse verontreiniging zijn de EA niet ter ore gekomen; overigens zullen dergelijke maatregelen pas op termijn van decennia enig effect kunnen laten zien. Overstromingen treden op in tijden van topafvoeren van de Peelrijt.

- BP: Inlaat van water vanuit het Beuven op kwaliteit dient te worden gecontroleerd door de gemeente Someren.
- ▶ De EA-1999 neemt aan dat de GTD deze analyses uitvoert. De EA-2006 merkt op dat die aanname correct is.

- BP: Het water in de Witte Loop dient zijn natuurlijke weg te volgen. Het onderhoud zal daarom terughoudend worden uitgevoerd. De Witte Loop dient op last van het waterschap jaarlijks te worden geveegd. Dat wil zeggen dat 2x per jaar in handkracht wordt geveegd. Om de waterafvoer geleidelijker te laten verlopen en meer water gedurende een langere periode vast te kunnen houden, zal in de komende planperiode ontheffing van de schouwplicht worden aangevraagd.
- ▶ EA-2006: De Witte Loop is opgenomen in de waterschapslegger. Het waterschap hecht aan een behoud van de watergang in het totaal van afvoer binnen het stroomgebied van de Kleine Dommel, maar heeft er geen bezwaren tegen dat het onderhoud extensiever wordt. Er is ontheffing van de schouwplicht verkregen voor de zomerschouw. De najaarsschouw is onverminderd van kracht. Staatsbosbeheer heeft in het verleden geweigerd om langs de Witte Loop een schouwpad aan te leggen. Dit deel van de Witte Loop wordt geschoond door Staatsbosbeheer. Dit gebeurt in principe in handkracht door een aannemer, echter in 1998 is de schoning, naar het schijnt zonder voorweten van Staatsbosbeheer, machinaal uitgevoerd. Dit resulteerde in een betreuwenswaardige verdieping van de Witte Loop met ongeveer 30 cm. In door de gesprekspartners onderschreven Effectbeschouwing staat expliciet dat de Witte Loop niet vergraven zal worden ten behoeve van 'systeemherstel'.

- BP: Er dient constant enige doorstroming in de Witte Loop plaats te vinden voor migratie van insecten en vissen. In 1989 is een aantal nieuwe dammen en stuwen geplaatst om de stroomsnelheid van het water beter beheersbaar te maken.

- ▶ EA-2006: De functie van de aanwezige stuwen/dammen is discutabel. Zij veroorzaken migratieproblemen voor vissoorten zoals biermje en snoek. Het is beter om de Witte Loop te verondiepen om dan de stuwen te kunnen verwijderen en zo de migratiemogelijkheden te herstellen. Voordeel van deze verondieping is tevens dat de Witte Loop minder drainerend werkt op de omgeving en dat de afstroming vanuit het Beuven, althans indien dit optreedt, kan worden vertraagd wat gunstig is voor het aquatisch milieu in de waterloop. Een ernstig probleem blijft echter de slechte waterkwaliteit die niet in overeenstemming is met de ecologische doelstelling van de waterloop (functie Waternatuur). In het rapport van het Staringcentrum wordt verder gesignaleerd dat de afvoer in de watergang naar de Kleine Aa over de periode 1988 tot en met 1997 voor 84% van de tijd minder is dan 0,1 m³/sec. In die tijd voert de Witte Loop (vrijwel) geen water.

Overigens.

- De EA-1999 beveelt onder de voorwaarde dat aan de aanbevelingen t.a.v. waterkwaliteit en het kwalitatieve waterbeheer is voldaan, mede aan:
  - Herstel van de toevoer naar de Witte Loop in plaats van naar de Kleine Aa;
  - Herstel van het totale stroomgebied van de Witte Loop door het verwijderen van de bestaande, gegraven geul en het benutten van de aanwezige laagte voor oppervlakkige afvoer van het water;
  - Herstel van natte biotopen in het stroomgebied van de Witte Loop door het toestaan van oppervlakkige inundatie;
- ▶ De EA-2006 stelt vast dat moeizame onderhandeling heeft geleid tot onderschrijving door alle partijen van het herstel van de toevoer van Peelrijt water naar de Witte Loop in plaats van naar de Kleine Aa, maar ook dat het realiseren van de door de waterschappen toegezegde ecologisch vereiste waterkwaliteit en de infiltratie van Peelrijtwater nog zeer onzeker waren op het moment dat de EA-2006 werd uitgevoerd. Zie verder § 4.6.

3.3.3 Vegetatiebeheer (op aggregatieniveau 1: het beheerobject)

Begrazing

- BP: De heide wordt in de eerste plaats beheerd door begrazing. In het grootste, noordelijke deel met een gehoede schaapskudde, in het zuidelijke en natste deel met runderen en schapen binnen een raster. De begrazingsdruk wordt jaarlijks bijgehouden en vastgelegd in verslagen. De effecten van de begrazing op de hoogte en samenstelling van de vegetatie is in 1991, 1993 en 1996 opgenomen in zeven transecten. Sindsdien gebeurt dit om de drie jaar. De resultaten zijn bevredigend.

De gehoede schaapskudde is eigendom van de Stichting Kempisch Heideschaap, de herder is daarbij in dienst. In 1998 is een nieuwe herder gekomendie aanvankelijk uitgangspunten bij de begrazing hanteerde die niet strookten met de bedoelingen van Staatsbosbeheer. Dat is inmiddels rechtgetrokken doordat Staatsbosbeheer zijn uitgangspunten duidelijk heeft geformuleerd, in jaarlijks overleg begrazingsplannen opstelt, en de resultaten rapporteert in de jaarlijkse begrazingsverslagen.

De begrazing in het ingerasterde zuidelijke deel gebeurt met ingeschaarde runderen onder toezicht van de eigenaars. De ingezette schapen zijn vooral overtallige rammen uit de kudde op het noordelijke deel. De runderen worden ingezet tegen vergrassing met pijpenstrootje. Op het wat drogere noordelijke deel wordt dat gras voor deze dieren te schraal geacht, maar is daar nog wel geschikt voor opname door schapen.

- ▶ De EA-2006
  - kan zich in de opzet van het overalbeheer vinden;
  - spreekt zijn waardering uit voor het bijsturen van de nieuwe herder;
  - ondersteunt het consequent driejaarlijks opnemen van de transecten;

- betreft het dat een uitbreiding van het begrazingsareaal met de gronden rond het Beuven (Lieropse Heide) niet is gerealiseerd omdat de gemeente Someren een eigen begrazingseenheid preferereert die los van wat er op de beheereenheid van Staatsbosbeheer gebeurt. Dit is dus typische een probleem op aggregatieniveau 3 (zie § 4.5).

Plaggen

- BP: Plaatselijk wordt vergrassing bestreden door plaggen (jaarlijks 3 ha). In principe wordt machinaal geplagd, maar in vochtige delen moet aangepaste apparatuur worden gebruikt. Stuifzandgebieden worden instandgehouden door eens per 10 jaar de hele humushoudende laag te verwijderen.
- De EA-1999: Blijkens opgave van Staatsbosbeheer wordt, in overeenkomstig het BP, jaarlijks 3 ha vergraste heide geplagd. Voor stuifzand zijn in 1993 en 1998 steeds 5 ha geplagd tot op het minerale zand. Daarmee is een aanvang gemaakt met het verwoorde beleid in het beheersplan.
- ▶ De EA-2006:
  - Plaggen van de heide vindt vanwege de nadelige effecten op de fauna en het bodemleven inmiddels kleinschalig plaats, in de vorm van een visgraat.
  - Verder wordt bewust op floristisch veelbelovende plekken geplagd. Dat is langs de randen van enige vennen en lokaal in het beekdal van de Kleine Dommel. Dit heeft met succes het verschijnen van bijzondere en bedreigde plantensoorten bewerkstelligd.
  - Het door afplaggen gerealiseerde stuifzandareaal is thans circa 12,5 ha. In het nieuwe UP is ruimte geschapen om nogmaals 5 ha stuifzand in oostelijke richting aan het stuifzandgebied toe te voegen.

Branden

- BP: Plaatselijk wordt vergrassing bestreden door branden
- De EA-1999: Blijkens opgave van Staatsbosbeheer wordt, in overeenstemming met het BP, jaarlijks 0,75 ha gebrand.
- ▶ De EA-2006: Branden vindt eveneens pleksgewijs plaats, waarna de betreffende plekken op de heide worden begrast op een wijze die gericht is op het tot ontwikkeling laten komen van kruidenrijke, min of meer heischrale graslandplekken. De EA-2006 kan zich in de opzet van dit detailbeheer vinden.

Maaien

- BP: Plaatselijk wordt vergrassing ook bestreden door maaien
- De EA-1999: Blijkens opgave van Staatsbosbeheer wordt, jaarlijks 25 ha gemaaid. Dit is in overeenstemming met het beheersplan.
- ▶ De EA-2006: Maaien gebeurt in het beekdal van de Kleine Dommel. Het vindt bij nader inzien voorlopig op wat kleinere schaal plaats dan het beheersplan beoogde. De EA kan zich in deze opzet van dit detailbeheer vinden.

3.3.4 Faunabeheer

- De EA-1999 meldt dat t.a.v. het voorgestane bevorderen van de fauna door takkenhopen en solitaire bomen/boomgroepjes (broedgelegenheid en leefplaatsen voor bunzings en andere kleinere

dieren - takkenbossen, solitaire bomen - uitzichtplaats voor roofvogels en andere zichtjagers) uitgevoerd wordt op plaatsen waar dit inpasbaar is in het beheer van de doeltypen. Op sommige plaatsen heeft dit geleid tot vestiging van de bunzing.

- ▶ De EA-2006 heeft hier geen opmerkingen bij.
- BP: Plaatsen van bijenvolken handhaven. Met lokale imkers worden jaarlijks contracten afgesloten voor plaatsing van bijenvolken.
- De EA-1999 meldt dat deze traditie wordt voortgezet. De EA plaatst er echter de kanttekening bij dat onderzoek heeft uitgewezen dat de honingbij een aanzienlijke concurrent kan vormen voor wilde bijen. Een zorgvuldige planning van deze activiteit is daarom gewenst.
- ▶ De EA-2006 signaleert dat deze wens heeft geleid tot een bewuster, restrictiever planning van de plaatsing van bijenvolken. Het aantal is beperkt en de plaatsing is geconcentreerd langs de randen. Overigens ligt ook hier weer een probleempje op aggregatieniveau 3: andere terreinbeheerders van de Strabrechtse Heide volgen dit restrictieve beleid niet.
- BP: De jacht wordt niet verpacht, met uitzondering van de bosvakken 51 tot en met 70 en enige verspreid liggende percelen voor enkele soorten en met uitzondering van zaterdagen en zondagen (eigendom gemeente Mierlo c.q. enclave in groter bosgebied). Het Wildbeheerplan dient te worden goedgekeurd door Staatsbosbeheer.
- De EA-1999: dit beleid wordt conform het beheersplan uitgevoerd. Blijkens informatie van Staatsbosbeheer is het jachtbeleid recentelijk gewijzigd en wordt thans een “nee, tenzij” beleid gevoerd. Dit betekent dat lopende jachtcontracten dienen te worden heroverwogen.
- ▶ De EA-2006: heroverweging van de lopende jachtcontracten in het kader van het “nee, tenzij” beleid blijft aandacht vragen vanwege de doorgaande bezitsuitbreidingen in het dal van de Kleine Dommel en in het noorden van de heide (het Verste Bos). Jaarlijks worden met de jagers afspraken gemaakt over de jacht.

3.3.5 Landschap, cultuurhistorie en archeologie

Cultureel erfgoed

- BP: Behoud van het cultureel erfgoed.
- De AE-1999 wijst erop dat het cultureel erfgoed betrekking heeft op behoud/ontwikkelen van landschaps- en cultuurhistorische waarden, in termen van
  - uitgestrekte heidelandschap, met afwisseling hoge droge stuifzanden en vennen;
  - heide als onderdeel agrarisch potstalsysteem.
- ▶ De EA-2006
  - is van mening dat hier zorgvuldig mee wordt omgegaan;
  - dringt erop aan de visie die Staatsbosbeheer op de specifieke cultuurhistorische aspecten van de heide in de Brabantse Kempen heeft, zorgvuldig geformuleerd wordt vastgelegd (zie § 4.3.2).

Archeologie

- BP: Behoud van de archeologische waarden.
- De EA-1999 meldt
  - RAAP heeft een rapport uitgebracht over de archeologische vindplaatsen in het object (1989).
  - Beheersadviezen van RAAP inzake vuursteenvindplaatsen en grafheuvels worden tijdens de beheerswerkzaamheden opgevolgd.

- Staatsbosbeheer heeft echter behoefte aan begeleiding bij de uitvoering van werkzaamheden. Deze begeleiding in het veld werd tot op heden niet gerealiseerd.
- ▶ De EA-2006 signaleert dat er nu bevredigende afspraken zijn gemaakt met het ROB.

3.3.6 Monitoring

De monitoring gebeurt volgens de algemene Staatsbosbeheer-opzet. Het peilbuizennet is inmiddels aangevuld. Waar dat zinvol lijkt, worden daarnaast een netwerk van lokale tot landelijke deskundigen gevraagd en/of ingeschakeld voor aanvullende gegevens.

- ▶ De EA-2006 heeft hier geen opmerkingen bij, anders dan dat het benutten van het kennisnetwerk van de boswachter positief wordt gewaardeerd. De plannen om Boswachter en Opzichter intensiever te betrekken bij monitoring van specifieke doelsoorten in een veel groter gebied dan het beheerobject waarbij ze ieder hun eigen belangstelling volgen, lijkt wel overwogen.

3.3.7 Surveillance

- In de IK worden problemen geconstateerd met de surveillance. Het particuliere bureau dat deze surveillance verzorgde werd in 2003 te duur. Het resultaat was dat het aantal overtredingen duidelijk steeg en dat er problemen ontstonden met vernielingen, vuilnis storten, stroperij, het buiten de aangegeven corridors paardrijden, crossen en loslopende honden, e.d.
- ▶ De EA-2006 constateert dat inmiddels een uitzendbureau is ingeschakeld en dat de genoemde problemen tot het verleden lijken te horen.

3.3.8 Beheerexpertise

De vraag is gesteld hoe Staatsbosbeheer zich profileert in de “heidewereld”. De ambitie is een zekere uitstraling van de deskundigheid van de boswachter naar buiten, naar andere beheerders en onderzoekers, en naar binnen de eigen organisatie in, naar collega-beheerders. Daarachter steekt de visie dat hij dient te fungeren als compilerend, integrerend en evaluerend schakel- en doorgeefpunt tussen onderzoek en praktijk, en vice versa.

- ▶ De EA-2006 constateert:
  - De betrokken medewerker is beroepsmatig en persoonlijk sterk betrokken bij het heidebeheer en bij de kennisontwikkeling op dat terrein, beschikt over goede expertise, heeft een duidelijke visie en is enthousiast; privé heeft hij op het gebied van aculeaten een aan de heide gelieerde specialisme kennis ontwikkeld;
  - Hij krijgt veel ruimte zowel om extern deel te nemen aan symposia, congressen e.d. over heidebeheer, als om intern – dat is in het district - zijn expertise in te zetten.
  - In de wereld van het heideonderzoek is hij weinig bekend, anders dan bij degenen die op de Strabrechtse Heide onderzoek doen of willen doen. Het contact verloopt kennelijk via het directe persoonlijke vlak, en niet of nauwelijks door voordrachten en publicaties van zijn zijde.
  - In de eigen wereld is hij terdege bekend. Het lijkt echter dat dit vooral beperkt is tot het eigen district.
  - Hij weet het publiek door lezingen en bijdragen aan boeken (tekst en foto’s), de opzet van De Plaetse, e.d. goed te bereiken.
- ▶ De EA-2006 adviseert:
  - De ambitie van Staatsbosbeheer meer formeel handen en voeten te geven door te bevorderen dat de schakel- en doorgeeffunctie tussen onderzoek en praktijk, en vice versa., (meer) zijn

weerslag vindt in rapporten en andere publicaties (“grijze en witte literatuur”). We komen hier in § 4.3 op terug.

3.4 Subdoeltypen recreatie (Aggregatieniveau 2)

3.4.1 Vooraf

Kortheidshalve wordt voor de algemene beeldvorming verwezen naar de inleidende toelichting die in de IK op de subdoeltypen wordt gegeven (§ 3.3, blz. 38). In de IK is sprake van vier sdt’s recreatie. In het UP is dit teruggebracht naar twee sdt’s.

3.4.2 Sdt 2.1 Beleefbaar

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	2.1 Beleefbaar	
Oppervlakte:	19.67 ha	
Terreinconditie	Gemarkeerde routes	Score 3a
Doelcomponent	Recreatief gebruik	Score 3a
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	2.1	
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend		

- IK: Deze toewijzing is een vergissing; herbenoemen tot “opengesteld, laag niveau”.
- ▶ Opmerking EA-2006 n.a.v. de IK: t.k.
- ▶ Opmerking EA-2006 n.a.v. het UP: herbenoeming is gebeurd.

4.3.3 Sdt 3.1 Tijdelijk opengesteld, laag niveau

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	2.2 Tijdelijk opengesteld, laag niveau	
Oppervlakte:	254.40 ha	
Terreinconditie	Gemarkeerde routes	Score 1b
Doelcomponent	Recreatief gebruik	Score 1b
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	3.1	
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend		

- BP: instandhouden van een rustig deel in het zuidelijke deel van het object.
- IK: doelstelling uit BP is gerealiseerd = instandhouding is gehandhaafd.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK: geen.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: geen.

3.4.4 Sdt 4.1 Opengesteld, laag niveau

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	4.1 Opengesteld, laag niveau	
Oppervlakte:	17.68 ha	
Terreinconditie	Gemarkeerde routes	Score 3a
Doelcomponent	Recreatief gebruik	Score 3a
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	4.1	
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend		

- BP: niet genoemd (recent verworven percelen ten westen van de Kleine Dommel).
- IK: keuze voor een zwaardere recreatiedoelstelling ligt gezien de ligging en functie van de desbetreffende gronden voor de hand.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Formeel is “subdoeltype gerealiseerd: ja” wat dubieus.
  - Een zwaardere recreatiedoelstelling ligt inderdaad in de rede.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: herbenoeming is (kennelijk) gebeurd.

3.4.5 Sdt 5.1 Opengesteld, basisniveau

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	5.1 Opengesteld, basisniveau	
Oppervlakte:	947.36 ha	
Terreinconditie	Gemarkeerde routes	Score 1b
Doelcomponent	Recreatief gebruik	Score 1a
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	5.1	
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend		

- BP: instandhouden van een deel met meer recreatieve voorzieningen in de vorm van wandel-, fiets- en ruiterspaden noorden van de Strabrechtse heide.
- IK: doelstelling uit BP is gerealiseerd = voldoet aan de minimumeisen.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK: geen.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: geen.

In § 4.4 komen we uitgebreid op de recreatie op de Strabrechtse Heide terug.

3.5 Subdoeltypen natuur, bos en landschap in het beheerobject

3.5.1 Algemeen

De EA-1999 signaleert dat de uitgangspunten en de daaruit afgeleide doelen in het BP vaag zijn omschreven, en concludeert dat daardoor geen duidelijke, operationele richtingen worden geven aan van de gewenste kwaliteit. In het hoofdstuk Planning en Beheer van het BP zijn geen expliciete actiepunten geformuleerd, maar zijn meer impliciete wensen vermeld. De EA-2006 sluit zich bij dit oordeel aan. De IK-2004 heeft dan ook een vertaalslag moeten maken om de concrete gegevens die

de aanpak van de IK vraagt, te kunnen produceren. Daartoe is kennelijk uitgegaan van een combinatie van aanvoelen van de intenties van het BP, beschikbare veldgegevens (vegetatiekaart), mogelijk ook inmiddels ontwikkelde (concretere) ideeën over het beheer en wellicht ook inmiddels uitgevoerde beheermaatregelen. In elk geval zijn als resultaat de IK-2004 en het nieuwe UP 2005-2015 in de ogen van de EA-2006 expliciet en operationeel. Maar over hoe dit alles is gegaan en wordt verantwoord, is niets in de IK-2004 te vinden.

Het bleek tijdens de EA dat bij de beheerders een uitgesproken visie bestaat op het beheer van de heide in de Kempen. Daarin wordt een specifieke beeldvorming van het beheer in het verleden, met zijn ruimtelijke weerslag in een gevarieerd mozaïek van gebruiksvormen, vertaald naar de tegenwoordige tijd. Deze visie is echter niet in de stukken terug te vinden. Daardoor is die niet toegankelijk voor een kennismaking en discussiëring in ruimere kring. Desondanks wordt deze visie nu reeds in de praktijk van het beheer geïmplementeerd.

Het is uiteraard niet de bedoeling dat het bedrijfsturingssysteem van Staatsbosbeheer een knellend keurslijf vormt. Toch moet bedacht worden dat de kern van de IK, bedoeld is het systeem van (sub)doeltypen, concrete situaties te kort kan doen. Het is immers een classificatie op landelijk niveau, een geabstraheerde en gegeneraliseerde typologie die niet echt rekening kan houden met regionale en vooral lokale variatie in bijzondere natuurwaarden. Als de opzet van IK strikt wordt gevolgd, bestaat de kans dat die hierdoor niet goed tot hun recht komen - en bestaat ook de kans dat de mogelijkheden en de inzet en resultaten van het lokale beheer deels onderbelicht blijven. Het kan ook een beperking voor externe audits betekenen. Zonder aan het bedrijfsvoeringssysteem te tornen, kunnen deze risico's echter per object in elk geval voor een deel worden ondervangen door in de planning lokaal (dus wat anders dan lokale) kenmerkende bijzonderheden expliciet te vermelden en mee te nemen.

In dit verband twee opmerkingen:

- (1) Het verrast de EA dat de IK wel een overzicht geeft van de kwalificerende habitattypen en soorten van de Habitatrichtlijn in het Habitatrichtlijngebied Strabrechtse Heide en Beuven, maar daar verder niets mee doet.
- (2) De door Staatsbosbeheer opgestelde en de EA aangereikte literatuurlijst betreffende de Strabrechtse Heide gaat tot en met 2004. De lijst loopt niet alleen een beetje achter, maar is ook niet volledig. Uit achteraf ter inzage verschaft stukken blijkt dat zelfs enige eigen rapportages van Staatsbosbeheer daarin ontbreken.

Resumerend:

► De EA-2006

- sluit zich aan bij de hoofdlijn van het oordeel van de EA-1999 over het BP; het BP voldoet niet aan de noodzakelijke voorwaarde van toetsbaarheid van de gestelde doelen en voorgenomen acties;
- beoordeelt de voor de IK-aanpak en het UP noodzakelijke interpretatie van beheersplan positief en adequaat, maar is van mening dat deze slag geëxpliciteerd had moeten worden;
- acht het nieuwe UP 2005-2015 expliciet en operationeel; de mate van doel-realiseren is hierdoor toetsbaar geworden;
- beveelt aan de achtergrondvisie op het beheer van de heide in de Kempen zorgvuldig geformuleerd op papier te zetten, ter kennis van tweeden en derden te brengen, en lering te trekken uit de reacties die daarop komen.

► De EA-2006

- meent dat de IK zich leent voor specificatie van eventuele resultaatwinst;

- beveelt aan om naast een droge vermelding van lokaal bijzondere habitats en soorten, aan deze habitats en soorten in de planning een status toe te kennen als lokale kwaliteitsindicatoren en die ook als zodanig te gebruiken (dit betreft ten minste Habitatrichtlijnhabitats en daarvoor kenmerkende soorten, Habitatrichtlijnsoorten, Vogelrichtlijnsoorten en Rode-Lijstsoorten);
- beveelt aan periodiek (zo mogelijk jaarlijks?) de stand bij te houden van de staat dan wel stand van Habitatrichtlijnhabitats en daarvoor kenmerkende soorten, Habitatrichtlijnsoorten, Vogelrichtlijnsoorten en Rode-Lijstsoorten in het object;
- geeft in overweging periodiek (zo mogelijk jaarlijks?) een aanvullend overzicht op te stellen van de belangrijkste en voor het object meer specifieke, kwalitatieve en kwantitatieve resultaten van inventarisaties, karteringen en meer of minder toevallige waarnemingen van eigen medewerkers en anderen.

3.5.2 Sdt 3.3 Loofbossen op arme zandgronden

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	3.3 Loofbossen op arme zandgronden	
Oppervlakte:	4.33 ha	
Terreinconditie:	--	Score: --
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 1b *
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	3.3	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- BP: gaat uit van doeltype G Bos (RBS/Sdt: 3.3 loofbossen op arme zandgronden en 4.5 bos accent natuur met exoten) en richt op verhogen van natuurwaarden door variabele dunningen.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Aangenomen wordt dat “verhogen van natuurwaarden door variabele dunningen” betrekking heeft op Sdt 4.5 bos accent natuur met exoten.
  - De beoordeling in de IK kon niet worden gecontroleerd. Afgaand op de gegevens in de IK lijkt die correct.
  - De beoordeling op papier is lastig omdat in het beheersplan sprake is van doeltype G Bos (zie hiervoor) en omdat de samengestelde eenheden van de concept kartering 2002 geen vergelijking mogelijk maakt van de huidige situatie met de uitgangssituatie.
  - Volgens de IK is “conform de planning” in deze bossen geen beheer gevoerd. Er is daarom geen reden te verwachten dat de werkelijkheid anders zal zijn.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - De huidige en de gewenste situatie zijn duidelijk.
  - De benoeming van het vegetatietype en de kwantificering van het aandeel dat dit van het sdt dient uit te maken, maakt het te bereiken doel kwalitatief en kwantitatief echt toetsbaar.
  - Het geplande beheer (maatregelen: geen) is passend.

3.5.3 Sdt 3.10 Broekbossen op laagveen

- BP: (doeltype H Broekbos, RBS: 12.2 complex op laagveen en klei): Medebegrazing van vochtige bossen in het beekdal van de Dommel.
- Opmerking EA-1999: Deze vochtige boscomplexen zijn van grote betekenis omdat ongestoorde kwelbossen zeldzaam zijn in de beekdalen. Door extensieve medebegrazing vormen de bossen een onderdeel van het gehele beekdallandschap.

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	3.10 Broekbossen op laagveen	
Oppervlakte:	2.30 ha	
Terreinconditie:	Vochtrekregime	Score: 3d *
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 3d *
Subdoeltype gerealiseerd:	Ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	3.10	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - De opmerking van de EA-1999 wordt onderschreven.
  - De beoordeling in de IK kon niet worden gecontroleerd. Afgaand op de gegevens in de IK lijkt die correct.
  - De verklaring die de IK voor de score 3d zowel voor terreinconditie als voor doelcomponent geeft, is afdoend (geheel verworven na opstelling beheersplan)
  - Bij een score 3d voor terreinconditie en doelcomponent komt een “ja” bij sdt gerealiseerd echter wat verrassend over. “Onbekend” zou hier meer voor de hand liggen. Het “ja” lijkt te zijn gebaseerd op veldgegevens/-kennis. Vanuit de systematiek bezien is dit niet juist.
  - De verbeteractie is neutraal geformuleerd (“Aandacht ... voor ...”). Een actieve opstelling is meer op zijn plaats.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - De huidige en de gewenste situatie zijn duidelijk.
  - De benoeming van het vegetatietype en de kwantificering van het aandeel dat dit van het sdt dient uit maken, maakt het te bereiken doel kwalitatief en kwantitatief toetsbaar.
  - De specificatie van de terreincondities (het vochtregime) is minder concreet, maar in het licht van de planvorming voor het herstel van de Kleine Dommel vooralsnog voldoende.
  - De opgave van de doelcomponenten = vegetatietypen dekt in zowel de 0-situatie als in de geplande situatie ongeveer 50%. Dit roept een vraagteken op.
  - Het geplande beheer (maatregelen: bosranden afzetten mede ter voorkoming van overlast aan derden) is gepast.
  - Overig (monitoring, belangenbehartiging): goede zaak.

3.5.4 Sdt 4.5 Overige natuurbossen

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	4.5 Overige natuurbossen	
Oppervlakte:	129.51 ha	
Terreinconditie:	--	Score: --
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 1a *
Subdoeltype gerealiseerd:	Ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	4.5	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- BP: gaat uit van doeltype G Bos (RBS/Sdt: 3.3 loofbossen op arme zandgronden en 4.5 bos accent natuur met exoten) en richt op verhogen van natuurwaarden door variabele dunningen.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Aangenomen wordt dat “verhogen van natuurwaarden door variabele dunningen” betrekking heeft op deze Sdt overige natuurbossen.

- De beoordeling in de IK kon niet worden gecontroleerd, maar lijkt wat voorbarig in het licht van de opmerkingen in de IK over recente aankoop, de afwezigheid van een planning van het tempo en de wijze van omvorming, en over een geleidelijk begin van de omvorming.
- De verbeteracties worden ondersteund.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - Wat het populierenbos in het beekdal van de Kleine Dommel betreft, laat het UP een duiding van de huidige en de gewenste situatie alsmede elke vorm van specificatie afweten.
  - De opgave van de doelcomponenten = vegetatietypen dekt in de 0-situatie een kwart en in de geplande situatie ongeveer 60%. Dit roept een (onnodig) vraagteken op.
  - De huidige situatie en de gewenste situatie van het vegetatietypen Berken-Eikenbos en de Ass. Van Struikheide en Stekelbrem, met de kwantificering van het aandeel dat deze van het sdt dienen uit maken, zijn duidelijk en maken het te bereiken doel goed toetsbaar.
  - Het creëren van migratiemogelijkheden voor de heidefauna naar andere terreinen en van gevarieerde brede bosranden verdient alle steun.
  - Overig (monitoring, maatregelen, belangenbehartiging): goede zaak.

3.5.5 Sdt 5.4 Natte heide

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	5.4 Natte heide	
Oppervlakte:	310.77 ha	
Terreinconditie:	Vochtregime	Score: 2c*
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 1a*
Subdoeltype gerealiseerd:	Ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	5.4	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- BP: het doel van het beheer is ontwikkelen en in stand houden van open heidelandschap met een structuurrijke vegetatie van gevarieerde leeftijdsopbouw.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - M.b.t. de terreinconditie: terugdringen van de verdroging is inderdaad tot nu toe niet mogelijk gebleken, maar op kleine schaal zijn voorzichtig maatregelen genomen die mogen doen aannemen dat overeenkomstig de IK-uitleg (geplande situatie niet gerealiseerd, situatie beter) de situatie iets verbeterd is. De IK-score 2c moet daarom als een verschrijving worden gezien van 2a (met een kleine a).
  - M.b.t. de doelcomponent: De heide wordt effectief beheerd door een combinatie van begrazen met voornamelijk runderen (ingeschaard), aangevuld met op kleine schaal plaggen, maaien en branden. De heide biedt een landschappelijk open beeld met een structuurrijke vegetatie. Uit de vermelde waarnemingen komt naar voren dat de situatie verbeterd is.
  - De verbeteracties worden ondersteund.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: zie § 3.5.9.

3.5.6 Sdt 11.2 Vennen en plassen op zand, zwak gebufferd

- BP (doeltype B Vennen / Sdt/RBS 5.4 natte hei met kleine vennen en 11.2 vennen en plassen op zand): Voor de vennen wordt een natuurlijke ontwikkeling gevolgd. Periodiek dient de sapropeli-omslag verwijderd te worden. Dit slib kan vervuild zijn. De evaluatie van de schoonmaakoperatie Beuven dient betrokken te worden bij een programma voor herstel van vennen. In lagere terrein-

gedeelten dient plaggen te worden ingezet als middel voor de bestrijding van vergrassing met Pijpenstro.

► Commentaar EA-1999:

- Eutrofiëring van vennen door oppervlaktewater wordt geremd of is inmiddels gestopt, voor nadelige effecten wordt naar een oplossing gestreefd.
- Opschonen van de omgeving van het Grafven in de jaren '80 heeft geleid tot vestiging van bijzondere soorten.
- De geplande opschoning van Platvoetje en Maasven is niet gebeurd. De EA adviseert het opschonen van Platvoetje te heroverwegen wegens een groot risico op verstoren van de veenlaag onder het dunne zandpakketje op de bodem. Wat het Maasven betreft: veenvorming lijkt te leiden tot gewenste verlaging van de atrofiegraad. Daardoor kan de natuurlijke ontwikkeling worden gevolgd.

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	11.2 Vennen en plassen op zand, zwak gebufferd	
Oppervlakte:	24.75 ha	
Terreinconditie:	Maximale fluctuatie	Score: 3b *
	Waterkwaliteit	Score: 3b *
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 1a *
Subdoeltype gerealiseerd:	Ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:		11.2

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:

- In de planning zijn geen waterkwaliteit en/of -fluctuatie vermeld. Gegevens ontbreken, alleen in het Waschven en het Henneven staan peilschalen.
- Tegen nadelige effecten van de inmiddels gestopte eutrofiëring van enige vennen door oppervlaktewater zijn geen opschoonacties ondernomen.
- De geplande opschoning van Platvoetje en Maasven is niet uitgevoerd.
- Door de begrazing van de venoevers en het daar uitgevoerde plagwerk zijn bij vennen met enige afstroming van zwak gebufferd grondwater vanuit nabij gelegen kopjes bijzondere soorten zoals teer guigelheil, draadzegge, dwergzegge, oeverkruid, pilvaren en vlottende bies toegevoerd of verschenen.
- In het Maasven lijkt het optreden van veenmos een aanzet te geven naar lokale veenvorming.
- Afgaand op de gegevens in de IK kan de EA zich verenigen met de conclusies van de IK. Zo ook met de verbeteracties. Een vraagteken wordt echter gezet bij de overweging om de vennen op te nemen in het sdt natte heide. De gegeven argumenten kunnen ook omgedraaid worden.

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: zie § 3.5.9.

3.5.7 Sdt 6.3 Droge, open heide

- BP: ontwikkelen en in stand houden van open heidelandchap met een structuurrijke vegetatie van gevarieerde leeftijdsopbouw.

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:

- De aanwezige vorm van dit Std is een overwegend drogere vorm van het aangrenzende Std 4.5, die daar in het veld als een verglijdend continuüm in overgaat. Het bestaat eveneens uit een mozaïek van drogere en nattere heide, met wisselende verschillen in de ruimtelijke verhoudingen droger - natter.
- De beoordeling in de IK lijkt aannemelijk.

- Vanwege de natte component en de verdroging wordt aanbevolen bij dit Sdt alsnog ook de terreinconditie (= vochtigheid, grondwaterstand) te beoordelen.
  - De verbeteracties worden ondersteund. In dit verband wijst de EA terug naar de opmerking over de visie op het heidebeheer in §4.2.2. Die visie verdient in het bijzonder hier vermelding, toegespitst op het doel (bestrijding vergrassing / cultuurhistorie / meer diversiteit), het beheer, de locaties en de configuratie van de akkertjes. De suggestie moet worden vermeden dat het kan gaan om zwerfende akkertjes (shifting cultivation), in plaats van kleine complexjes van enkele akkertjes in een meerslagstelsel die historisch niet heel ver bij de nederzettingen vandaan moeten hebben gelegen.
  - De opmerking over de toedeling van alles bezuiden de Strabrechtse Dijk aan Sdt 5.4 natte heide is in elk geval praktisch en zou kunnen worden verruimd.
- Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: zie § 3.5.9.

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	6.3 droge, open heide	
Oppervlakte:	644.19 ha	
Terreinconditie:	Vegetatiestructuur	Score: 1b *
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 1a *
	Doelsoort, soortbe-schermingsplansoort	Score: 3a *
Subdoeltype gerealiseerd:	Ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	6.3	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

3.5.8 Sdt 6.4 Stuifzanden

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	6.4 stuifzanden	
Oppervlakte:	12.44 ha	
Terreinconditie:	Vegetatiestructuur	Score: 1a *
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 1a *
	Doelsoort, soortbeschermingsplansoort	Score: 3a *
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	6.4	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- BP: Beheer van doeltype C Stuifzand (Sdt/RBS: 6.4 kleine stuifzanden): Voor bereiken van stuivend zand dient de zode tot op het minerale zand te worden verwijderd.
- Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Op de Galgenberg, bij het Mosven, is een stuifzand van ca 8 ha tot stand gebracht. Inmiddels is dat verder uitgebreid tot circa 12,5 ha
  - De beoordeling in de IK roept geen opmerkingen of vragen op.
- Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: zie § 3.5.9.

3.5.9 Heide, vennen en stuifzanden, Sdt 11.2 - 5.4 - 6.3 - 6.4

- UP: Gegeven het terrein zijn uit inhoudelijke en praktische, beheertechnische overwegingen sdt 5.4 Natte heide, sdt 6.3 Droge, open heide, en sdt 11.2 Vennen en plassen op zand, zwak gebuf-

ferd, in het nieuwe UP samengevoegd tot sdt 5.4 Natte heide. Het UP geeft die overwegingen echter niet.

- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP, algemeen:
  - Het auditteam kan de samenvoeging van 5.4 Natte heide en sdt 6.3 Droge, open heide billijken, maar mist in het UP een expliciete motivatie.
  - Het auditteam begrijpt niet waarom sdt 11.2 Vennen en plassen op zand, zwak gebufferd wel in deze combinatie is gevoegd, maar sdt 6.4 Stuifzanden niet.
  - Het auditteam beveelt aan om niet alleen sdt 6.4 Stuifzanden, maar ook sdt 11.2 Vennen en plassen op zand, zwak gebufferd in het beheerobject als aparte sdt te handhaven onder meer vanwege de her- en erkenning van de bijzondere betekenis als Habitatype van de HR.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP, m.b.t. operationalisatie en toetsbaarheid:
  - De huidige en de gewenste situatie zijn duidelijk.
  - De benoeming van de doelcomponenten (vegetatietypen en de kwantificering van het aandeel dat elk type van het sdt dient uit maken), de terreincondities (vochtregime, vegetatiestructuur) en de uitwerking naar maatregelen voldoen aan de voorwaarde van toetsbaarheid.

3.5.10 Sdt 9.5 Droge schraallanden

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	9.5 Droge schraallanden	
Oppervlakte:	1.08 ha	
Terreinconditie:	Trofiegraad	Score: 3b*
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 3b*
Subdoeltype gerealiseerd:	nee	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	9.6	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- BP: vermeldt geen droge schraallanden.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Het betreft een voedselrijk i.p.v. schraal perceel dat in gebruik is als huisweide voor de schaapskudde. Het geplande doel blijkt achteraf niet juist.
  - De beoordeling in de IK van terreinconditie en doelcomponent is in het licht van het voorgaande correct.
  - De verbeteracties worden ondersteund.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - Het areaal en het aantal percelen is uitgebreid. De oppervlakte is in 2005 7.11 ha.
  - Het onjuist toegekende sdt is (kennelijk) gecorrigeerd, er wordt niet meer gerept over een huisweide voor de schaapskudde.
  - De opgave van de doelcomponenten = vegetatietypen dekt zowel in de 0-situatie als in de geplande situatie geen 100% en bij “RG van het verbond der heischrale graslanden” is geen aandeel vermeld. Dit roept vraagtekens op.
  - Overigens geen opmerkingen anders dan dat het gepresenteerde duidelijk is en wordt gesteund.

3.5.11 Sdt 9.6 Overige bloemrijke graslanden

- BP: vermeldt geen concrete beheersdoelen en grondwaterstanden, wel dat wordt uitgegaan van een beheer van maaien en afvoeren (zodra de percelen vrijkomen van pacht). Het vermeldt als streefdoel op lange(re) termijn vegetaties behorend tot het dotterverbond.

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	9.6 Overige bloemrijke graslanden	
Oppervlakte:	39.84 ha	
Terreinconditie:	Vochtregime	Score: 3a*
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 3a*
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	9.6	

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:

- Afgaand op de gegevens in de IK kan de EA zich verenigen met het oordeel van de IK.
- Het sdt maakt een wat bonte indruk: vochtige tot vrij droge graslandpercelen, akkers, een verlaten schrale akker. Het streefdoel op lange(re) termijn van het beheersplan lijkt hier niet altijd op van toepassing te kunnen zijn.
- De EA ondersteunt de verbeteringactie inhoudend dat wordt nagegaan welke percelen in aanmerking komen voor toedeling aan andere subdoeltypen.
- Gezien de kosten en het verwachte resultaat is afgezien van het geplande maaien en afvoeren en voorlopig gekozen voor een begrazingsbeheer (ingeschaard rundvee op de graslandpercelen) zonder bemesting. De EA kan dit billijken.
- De EA ondersteunt de verbeteringactie om de kansrijkere percelen te selecteren voor een beheer van maaien en afvoeren (of uitmijnen), eventueel na verwijdering van de toplaag als die te zwaar met P is belast.
- De EA adviseert het overleg met het waterschap over peilverhoging van de Kleine Dommel in het kader van het hermeanderingproject en de realisatie van de EHS gaande te houden.
- De EA adviseert lering te trekken uit het al te voortvarend dempen van sloten.

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:

- Het sdt is kennelijk gesplitst (zie voorgaande opmerkingen n.a.v. de IK), waarbij een deel sdt 10.1 Vochtig schraal grasland is geworden (§ 3.5.12). Dit is een duidelijke verbetering.
- Verder geen opmerkingen anders dan dat het gepresenteerde helder en operationeel is en gesteund wordt.

3.5.12 Sdt 10.1 Vochtig schraal grasland

● BP: niet opgenomen

● IK: niet opgenomen

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK: zie hiervoor (§ 3.5.11).

► Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:

- De opgave van de doelcomponenten = vegetatietypen dekt in de 0-situatie en in de geplande situaties laat ruimte voor iets dat uit de tekst kan worden afgeleid maar in de tabel niet wordt vermeld. Dit is niet echt helder.
- Verder geen opmerkingen anders dan dat het gepresenteerde helder en operationeel is en gesteund wordt.

3.5.13 Sdt 12.2 Complex van bos, rietruigten, gras en water op laagveen en klei

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	12.2 Complex van bos, rietruigten, gras en op laagveen en klei	
Oppervlakte:	49.00 ha	
Terreinconditie:	Vochtregime	Score: 1a *
	Vegetatiestructuur	Score: 1b *
Doelcomponent:	Vegetatie	Score: 2a *
Subdoeltype gerealiseerd:	nee	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:		12.5

* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend;
a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend

- BP: ontwikkeling op langere termijn naar dotterbloemgrasland en behoud van elzenbroekbos. Graslanden in het beekdal worden na afloop van het pachtcontract in eigen beheer genomen door Staatsbosbeheer of de voorwaarden worden aangepast. De graslanden worden dan beheerd als hooiland waarbij niet bemest wordt
- Opmerkingen EA-1999:
De potenties van de vochtige graslanden in het Dommeldal zijn zeer hoog wegens de aanvoer van regionaal kwelwater. Op de meest kansrijke percelen werd reeds een ontwikkeling waargenomen richting *Calthion* en *Magnocaricion* graslandvegetaties. Door de aanwijzing als Relatienotagebied (Reservaatstatus) worden thans veel landerijen aangekocht. Op meerdere percelen wordt thans op jaarbasis vee ingeschaard door lokale boeren. Er wordt naar gestreefd ook de naastliggende bossen en moerassen mee te nemen in de begrazing. Als onderdeel van het graslandbeheer worden ook poelen aangelegd die een belangrijke functie vervullen voor de voortplanting van amfibieën (rugstreeppad). Het hooilandbeheer heeft thans een mindere prioriteit in het beekdal.
- IK:
  - Het complex bestaat voornamelijk uit elzenbroekbossen, struwelen van grauwe wilg, berkenbroekbos, graslanden en natte heide. In het beheersplan zijn al deze componenten afzonderlijk benoemd (o.a. als doeltype E Vochtige graslanden) .
  - De percelen liggen verspreid op de geleidelijke overgang van de hogere gronden (heide) naar de beek (Kleine Dommel) met aanliggende laagten en meanders.
  - De vroegere diepere kwel nabij de beek treedt niet meer op. Er is daar wel nog sprake van grondwater met grondwaterkwaliteit. Op de flauwe flanken van het beekdal is nog wel invloed van lokaal toestromend grondwater.
  - Het beheer bestaat uit begrazing met rundvee, aangevuld met plaggen en maaien, afgestemd op de situatie en potenties.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Afgaand op de informatie van de EA-1999 en de gegevens in de IK kan de EA zich verenigen met het oordeel van de IK. Met twee kanttekeningen.
    1. De realisatie van het subdoeltype is een zaak van langere adem. Het BP maakt echter wat dat aangaat onvoldoende onderscheid in streefdoelen en doelen die binnen de beheersperiode gerealiseerd kunnen worden. Het betreft verspreid liggende, recent verworven en tot voor kort agrarisch vrij intensief gebruikte percelen, met een beheer dat naar mening van de EA goed is afgestemd op de waardevolste potenties op langere termijn.
    2. De score 2a (geplande situatie niet gerealiseerd, situatie beter) voor de doelcomponent vegetatie geldt niet in het algemeen. De samenstelling van de vegetatie is gedurende de beheersperiode in grote lijnen niet veel veranderd. Dat pleit voor 2b. Locatiespecifiek beheer heeft

echter op enkele plekken geresulteerd in het optreden van bijzondere soorten (bruine snavelbies, moeraswolfsklauw, waterlepelkje).

- De conclusie over de realisatie van het subdoeltype en de verbeteringsactie beschouwt de EA als een formaliteit.
- De EA geeft in overweging om te bezien of op perceelsniveau (eventueel gedeeltelijke) opdeling van het complex inhoudelijk en praktisch niet zinvoller kan zijn.
- Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - De suggestie om te bezien of op perceelsniveau (eventueel gedeeltelijke) opdeling van het complex inhoudelijk en praktisch niet zinvoller kan zijn, blijft staan.
  - De opgave van de doelcomponenten = vegetatietypen dekt in de 0-situatie ongeveer 50% en in de geplande situatie ongeveer 60% van de oppervlakte. Dit kan onnodig vragen oproepen.
  - Verder geen opmerkingen anders dan dat het gepresenteerde helder en operationeel is en gesteund wordt.

3.5.13 Sdt 16.1 Akker

Beoordeling in IK-2004		
Gepland subdoeltype:	16.1 Akker	
Oppervlakte:	1.98 ha	
Doelcomponent:	Doelsoort, soortbeschermingsplansoort	Score: 3d*
Subdoeltype gerealiseerd:	ja	
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	16.1	
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend		

- BP: Akkers op de heide dienen op termijn te verdwijnen nadat langs de randen akkers zijn gerealiseerd. De akkers hebben een functie als voedsel- en schuilgelegenheid voor fauna. Er wordt aansluiting gezocht bij extensieve vormen van drieslagstelsels met rogge, boekweit en haver.
- Opmerkingen EA-1999:

Akkers op de heide worden nog steeds als akker beheerd. Na de oogst wordt de stoppel begraasd door schapen zoals in het Beheersplan ook wordt aanbevolen. Het auditteam beveelt aan deze extensieve akkers in stand te houden omdat de akkers voedsel opleveren voor de soorten op de heiden zoals veldleeuwerik en graspieper.
- Opmerkingen IK:
  - Het BP betreft één akker. Het zijn er echter thans meer.
  - Er zijn onvoldoende gegevens om te beoordelen of de doelstelling uit het BP is gerealiseerd.
- Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - De verbeteracties worden ondersteund. In dit verband verwijst de EA terug naar de opmerking over de visie op het heidebeheer in 3.5.1 geplaatste opmerkingen.
- Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP: Geen.

3.5.14 Sdt 19.2 Overige korte vegetaties

Beoordeling in IK-2004	
Gepland subdoeltype:	19.2 Overige korte vegetaties
Oppervlakte:	2.64 ha
Subdoeltype gerealiseerd:	ja
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	19.2
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend	

- IK: Betreft perceel in gebruik als akker, droog schraalland dat verder niet is beoordeeld.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Verbeteractie (subdoeltype wijzigen) accoord.
  - De als belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie vermelde 19.2 zal een vergissing zijn.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - De verbeteractie (subdoeltype wijzigen) is inmiddels kennelijk geëffectueerd.

3.5.15 Sdt 20.2 Landschappelijke beplantingen en Overige bossen

Beoordeling in IK-2004	
Gepland subdoeltype:	20.2 Landschappelijke beplantingen en Overige bossen
Oppervlakte:	1.19 ha
Subdoeltype gerealiseerd:	Nee
Belangrijkste gerealiseerde subdoeltype in huidige situatie:	3.3
* 1/2/3: geplande situatie = gerealiseerd / niet gerealiseerd / onbekend; a/b/c/d: verandering situatie = beter / gelijk / slechter / onbekend	

- IK: Betreft foute toekenning van subdoeltype aan een bosje dat moet worden benoemd als loofbos of broekbos.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. de IK:
  - Verbeteractie (subdoeltype wijzigen) accoord.
- ▶ Opmerkingen EA-2006 n.a.v. het UP:
  - De verbeteractie is inmiddels kennelijk geëffectueerd.

3.6 Terugblik

- ▶ De EA-2006
  - Het beheer heeft kwaliteitwinst geboekt, al komt dat in de IK (en het UP) niet zo duidelijk onderscheiden gespecificeerd naar voren als de EA zich zou wensen.
  - De kwaliteitwinst is vooral bereikt, voor zover de EA dat heeft kunnen nagaan, in de kwalificerende habitattypen voor de aanwijzing van het Habitatrictlijngebied, en dan vooral wat betreft de flora in de meest bedreigde, natte en oligotrofe tot mesotrofe en min of meer minerotrofe hoek van venranden, het beekdal en de natte heide.
  - De IK wordt, op enkele ondergeschikte details na, onderschreven en gewaardeerd. De IK heeft volgens de EA-2006 een goede kwaliteit en kan dienen als basis voor de toedeling van de normbedragen zoals die met LNV zijn afgesproken. De IK en het UP lenen zich wat dat betreft goed voor toetsing.
  - Uitgaande van de contextualisering van het beheerobject Strabrechtse Heide op 5 aggregatieniveau's, kan men stellen dat de IK, vooral waar het de realisatie van natuurdoeltypen betreft, zich vooral richt op niveau 1, het beheerobject. Zoals we later zullen bestaan het gevaar dat deze focus, die op zich begrijpelijk en aanvaardbaar is, zou kunnen inhouden dat de aandacht voor de andere aggregatieniveau's onderbelicht worden, hoewel ze van groot belang zijn voor het duurzaam beheer van de Strabrechtse Heide.
  - Wat betreft aggregatieniveau 2, het beheerobject in de stedelijke omgeving, geeft de IK nauweijks handvatten voor een goed begrip van de ontwikkeling van, en verdere mogelijkheden voor, de recreatie op de Heide. We komen er daarom in § 4.4 uitgebreid op terug.

4 Het Beheerobject in Maatschappelijk en Ecologisch Kader

4.1 Algemeen

Het auditteam rapporteert in dit hoofdstuk over algemene issues: inhoudelijk-ecologische onderwerpen - in het bijzonder de recente ontwikkelingen op het gebied van het waterbeheer, en de proceskant- het handelen van Staatsbosbeheer in het district als een 'actor' in het maatschappelijke krachtenveld.

De Strabrechtse Heide is geen 'natuurgebied' maar een (heide)cultuurgebied. Als je de heide niet actief beheert, is ze in 30 jaar tijd weer veranderd in bos. Heide is in West Europa, na dat 5000 wel geweest te zijn, geen element meer in een economisch leefbaar landbouwsysteem. Wat er nog aan heide is bestaat bij de gratie van de uitkomsten van de interactie tussen mensen en hun organisaties. De Strabrechtse Heide is er nog omdat mensen voor haar behoud zijn gaan knokken. De recente geschiedenis van het gebied laat zien dat de kwetsbare planten en dieren die er dankzij intensieve bemoeienis nog voorkomen, onder voortdurende dreiging staan van andere maatschappelijke belangen. Staatsbosbeheer kan zich niet veroorloven zijn waakzaamheid te laten verslappen. Het kan zijn taak in het gebied alleen realiseren door, naast actief ecologisch beheer, ook voortdurend actief bezig te zijn met de interactieve processen die de toekomst van het gebied bepalen. Staatsbosbeheer is zich hiervan terdege bewust (het heeft nu zelfs een 'Reputatiebehartiger'²), maar de EA heeft niet het gevoel dat dit aspect voldoende tot uiting komt in de IK en daardoor in de interne reflectie op het beheer van de Heide.

4.2 Nogmaals: aggregatieniveaus

Het gaat bij de Heide niet om een goed afgebakend object, hoewel 'het beheerobject', t.w. de gronden in het bezit van Staatsbosbeheer en van de heer van Alphen waarover de IK met name gaat, dat wel zou doen vermoeden. Enig nader contact met het gebied laat al gauw zien dat het om een complexe werkelijkheid gaat, met op zijn minst vijf systeem- of aggregatieniveau's, die ieder hun eigen problematiek kennen. Ieder van die niveau's vraagt om actief bemoeienis door Staatsbosbeheer. We hebben deze niveau's eerder kort aan de orde gesteld, maar herhalen ze nogmaals omdat ze de basis vormen voor de organisatie van dit hoofdstuk.

Niveau 1: **Het beheerobject**, met de opdracht om binnen de grenzen daarvan, en gegeven de randvoorwaarden, haalbare natuurdoeltypen te realiseren (kaart 1).

Niveau 2: **Het beheerobject met zijn stedelijke omgeving**, vooral de omliggende gemeentes Eindhoven, Helmond, Geldrop, Heeze-Leende, Someren en Asten, met de opdracht haalbare recreatie-doeltypen te realiseren. De 350.000 tot 400.000 bezoeken die het gebied jaarlijks trekt zijn nog nauwelijks in kaart gebracht. Maar er gebeurt op het gebied van recreatie veel meer dan de IK zou doen vermoeden (kaart 2).

Niveau 3: **De Stabrechtste Heide als integrale landschappelijke eenheid**, waarvan grote en essentiële stukken eigendom zijn van de Gemeente Someren, het Brabants Landschap, en anderen, die (soms) gecoördineerd worden in de 'Stuurgroep Stabrechtste Heide'. Het beheer van die gronden

---

² In feite gaat het om twee belangenbehartigers: Klaas van der Laan van Staatsbosbeheer voor Boven Dommel (reconstructiegebied) en Frans Swinkels (van Brabantse Milieufederatie) voor Peel.

wordt op grond van in grote lijnen vergelijkbare criteria beloond. De verschillende terreinbeheerders, inclusief Bosgroep Zuid die het beheer voor de gemeente Someren voert, hebben daarbij enige speelruimte vanwege de keuze van het doeltype en de wijze waarop men de daarmee gestelde doelen wenst te bereiken. Volgens één van onze zegslieden kun je daardoor in het veld duidelijk het verschil in beheer zien (kaart 3).

Niveau 4: De Stabrechtste Heide als onderdeel van de stroomgebieden van Aa en Dommel, en met name het stroomgebied van de de Peelrijt waarin de hydrologische randvoorwaarden voor het goed functioneren van de Heide grotendeels worden bepaald, zowel als het gaat om waterkwaliteit als -kwantiteit. Daarbij sprake is van tegenstellingen tussen de partijen die de hydrologische voorwaarden bepalen, d.w.z. van ‘conflicting claims’, van met elkaar tegenstrijdige aanspraken op dezelfde natuurlijke hulpbron of ecologische dienst. Duurzaam beheer vraagt dan om onderhandeling, sociaal leren en om afspraken over gemeenschappelijk handelen. Het probleem daarbij is dat kwetsbare natuurwaarden niet bepaald worden door de uitkomsten van bestuurlijk overleg, maar door ecologische imperatieven. De verdediging van ‘harde’ ecologische waarden in een bestuurlijke cultuur die gericht is op geven en nemen stelt zeer hoge eisen aan Staatsbosbeheer en aan het begrip van zijn onderhandelingspartners (kaart 4)

Niveau 5: De Stabrechtste Heide als onderdeel van een grotere Nederlands/Belgische groensector. Het gaat daarbij om twee lagen, de landschappelijke en de nog onbekende bestuurlijke structuur. De eerste initiatieven liggen op tafel. (kaart 5)

De EA heeft in de eerste plaats aandacht te besteden aan systeemniveau 1, vooral omdat de IK grotendeels dat niveau betreft. Maar het is ondenkbaar dat de EA zich tot niveau 1 zou beperken, en een aantal van de specifieke vragen waarmee de EA op pad gestuurd werd, zoals die betreffende de problematiek van Peelrijt/Witte Loop, spelen zich expliciet af op hogere aggregatieniveau's.

Op de avond van eerste dag van de EA vond een vergadering plaats onder voorzitterschap van de gedelegeerde, Annemarie Moons, waarbij aanwezig waren de watergraven van de waterschappen De Dommel en Aa & Maas, de heren Peter Glas, Jan Maas en Lambert Verheijen, ZLTO bestuurslid Henk van den Boogaard, en Regio Directeur van Staatsbosbeheer, Peter van Tweel, met de heer A. Veltman, Burgemeester van Someren, de voorzitter van de Stuurgroep Stabrechtste Heide, als waarnemer. Deze vergadering op provinciaal bestuurlijk niveau was belegd omdat een conflict tussen Staatsbosbeheer en de andere partijen over de aansluiting van de Peelrijt op de Witte Loop op het niveau van de Stuurgroep Strabrechtse Heide niet kon worden opgelost. De levensvatbaarheid van het beheerobject, en van de Heide als geheel, wordt vooral bepaald op niveau 4.

Op niveau 2 is de Strabrechtse Heide vanuit het oogpunt van SRE, het samenwerkingsverband tussen de steden in Oost Brabant, o.a. op het gebied van recreatie, niet meer dan een onderdeel in een netwerk van fietspaden en andere recreatieve voorzieningen.

► Maar ook niveau 3, de Strabrechtse Heide als integraal biotoop en landschap, vraagt veel aandacht. Zo kun je stellen dat het relatieve belang, vanuit een nationaal en internationaal ecologisch oogpunt, van het Beuven met zijn Littorellion en zijn unieke biodiversiteit, groter is dan dat van de de natuurwaarden op het beheerobject van Staatsbosbeheer. Toch is het beheer van Staatsbosbeheer vooral gericht op de natuurwaarden op eigen terrein en heeft het het belang van het Beuven uit het oog verloren tijdens het hele conflict over de aansluiting van de Peelrijt op de Witte Loop.

Kortom, de EA-2006 kon er niet omheen aan alle niveau's aandacht te besteden. We gaan achtereenvolgens in op de verschillende niveau's, inclusief niveau 1, omdat ook daar vanuit maatschappelijk oogpunt nog een paar punten om de aandacht vragen.

4.3 Niveau 1: Het beheerobject

Organisatie

Het bleek tijdens de EA-2006 dat het district recentelijk te maken heeft gehad met een, als gevolg van langdurige ziekte, 'districthoofdloos tijdperk', met alle gevolgen voor het in- en extern functioneren van dien. Daarbij zijn gaten gevallen, waardoor onder andere in het overleg over het waterbeheer met de Stuurgroep Strabrechtse Heide complicaties zijn ontstaan. In die Stuurgroep heeft dat bij enkele partijen ergernis en zelfs twijfel over de betrouwbaarheid van Staatsbosbeheer opgeroepen. "Staatsbosbeheer is lastig om zaken mee te doen, de organisatie is onduidelijk, hindert het proces."

De EA heeft de indruk dat de interne problemen thans tot het verleden behoren. Op de gerezen complicaties in de Stuurgroep komen we later terug. Maar de wat moeilijker tijd, waarin sprake was van langdurige ziekte van het Districtshoofd, gevolgd door een interim met de verantwoordelijkheid voor twee districten, en verschil van mening over de aansturing van het beheerobject tussen Boswachter en de vorige Opzichter, lijkt nu te hebben plaatsgemaakt voor een situatie waarin e.e.a. veel soepeler en tot ieders tevredenheid verloopt.

- ▶ De EA-2006 merkt op
  - De door de EA-1999 gesignaleerde problematiek lijkt verleden tijd te zijn.
  - Het nieuwe Districtshoofd lijkt sterk betrokken bij het beheerobject en geeft veel ruimte en zorg aan de lokale mensen. De zaken draaien nu voortreffelijk.
  - De Boswachter en de Opzichter zitten op één lijn als het gaat om het beheer en het ontwerp van de toekomst.
- ▶ De EA-2006 is overigens van mening dat Staatsbosbeheer zich niet kan veroorloven een dergelijk groot en belangrijk natuurgebied als de Strabrechtse Heide door persoonlijke omstandigheden, zoals een ziekte, zo lang verregaand onbeschermd over te laten ten aanzien van externe, meer of minder contraire belangenpartijen. Het is te danken aan de persoonlijke motivatie, veerkracht, deskundigheid en inzet van de individuele medewerkers en het hele weer complete team dat grote brokken zijn voorkomen.
- ▶ De EA-2006 juicht het, op grond van de ervaringen met 'externe betrekkingen' in het recente verleden, toe dat, naast het districtshoofd, belangenbehartigers zijn aangesteld.

Communicatie intern

- De EA-1999 vroeg aandacht voor interne communicatie zodat ideeën van de werkvloer voldoende zorgvuldig worden beoordeeld op hun bijdrage aan de door Staatsbosbeheer gestelde doelen. Het bleek de EA-1999 uit gesprekken met medewerkers dat ideeën die op de werkvloer ontstonden, op hun weg naar de hogere echelons binnen Staatsbosbeheer niet altijd voldoende zorgvuldig werden beoordeeld op hun bijdrage aan het bereiken van de door Staatsbosbeheer gestelde doelen. Als ze niet pasten binnen de formele doelstellingen van het beleid, vonden ze nog al eens een vroegtijdig einde. Hiermee konden kansen verloren gaan voor creatieve vernieuwing, voor opvullen van met formeel herkende hiaten of inspelen op nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen. Het toenmalige auditteam achtte het van belang voor het doelbereik en de vitaliteit van de organisatie om voldoende aandacht te besteden aan suggesties van onderop. Dat betekent dat voorkomen moet worden dat een idee op grond van verkeerde terminologie of verkeerde associaties wordt

afgewezen. Dat kan door het te laten beoordelen door een ecologisch deskundige en een communicatiedeskundige, voordat het getoetst wordt op het passen in het formele beleid.

- De EA-2006 stelt vast dat in dit opzicht nog een aantal knelpunten overblijven die we in dit hoofdstuk aan de orde zullen stellen. Het gaat daarbij om zulke zaken als beleid t.a.v. van bebouwing, website, en eisen t.a.v. de specialisatie van boswachters. Deze pijnpunten laten zien dat Staatsbosbeheer aan de ene kant een organisatievorm nastreeft die gebaseerd is op 'human capital', d.w.z. het kapitaal zit in de kwaliteit van de medewerkers, maar aan de andere kant trekjes blijft vertonen van een centralistische bureaucratie met weinig vertrouwen in het vermogen van de lokale mensen om het belang van Staatsbosbeheer te dienen.

De Boswachter

Bij het beheerobject Strabrechtse Heide is een bijzondere omstandigheid aan de orde. De Boswachter heeft zich opgewerkt tot een erkend deskundige op het gebied van heidebeheer, heeft grote kennis opgebouwd over de bijen en wespen die op de heide voorkomen, en een verzameling fotomateriaal aangelegd waar Staatsbosbeheer voor allerlei publicaties uit put. Dit wordt erkend als een kracht waar Staatsbosbeheer op kan bouwen, en de Boswachter krijgt dan ook alle ruimte om zich te ontplooien, internationale workshops te bezoeken, e.d.

- De EA-2006 is onder de indruk van de humane en moderne wijze waarop de Boswachter, naar de mening van de EA volledig terecht, wordt ondersteund en gekoesterd.

Echter, bij de gesprekken met externe deskundigen, te weten de heer Geert de Blust, van het Vlaamse Instituut voor Natuurbeheer, cel Landschapsecologie en Natuurbeheer, en docent aan de Universiteit van Antwerpen, en de heer Hans Esselink, Stichting Bargerveen en Universitair Hoofddocent aan de Radboud Universiteit te Nijmegen, bleek dat de perceptie van Staatsbosbeheer dat de Boswachter, en daarmee het beheerobject Strabrechtse Heide, ook op wetenschappelijk gebied internationaal toonaangevend zijn, niet klopt. Er zijn nauwelijks publikaties waarin het beheerobject centraal staat, en de Strabrechtse Heide is bijvoorbeeld op het Internet nauwelijks te vinden. De EA vindt dit erg jammer. Hier ligt een unieke kans. Er bestaan heel mooie beschrijvingen van het gebied van de hand van de Boswachter, bijvoorbeeld in het prachtig verzorgde 'Het Land van Peel en Maas', waar hij co-auteur van is³. Maar het potentieel is nog niet omgezet in wetenschappelijke publikaties en internationale erkenning die uitstijgt boven het niveau van 'beheer'.

Drie overwegingen vragen de aandacht. In de eerste plaats is het gevaarlijk volledig te vertrouwen op een wandelend repositoir van kennis zonder die vast te leggen. In de tweede plaats, lijkt er veel ruimte voor vernieuwend onderzoek nu de depositie van zwaveldioxyde (met 80%) en ammoniak (met 50%) in het gebied zijn afgenomen en zelfs het Beuven nauwelijks meer hoeft te worden gebufferd. In de derde plaats, is op het beheerobject alle ruimte voor grootschalige experimenten met aanpakken waarbij heidemozaïek als oud cultuurlandschap in moderne omstandigheden kan worden gehandhaafd (bijv. als onderdeel van het internationale project Heidecult).

- De EA-2006 vraagt speciaal aandacht voor de wijze waarop Staatsbosbeheer beter kan omgaan met deze unieke omstandigheid. Wij bevelen aan dat Staatsbosbeheer naar wegen zoekt om wetenschappelijk onderzoek op de Heide te bevorderen waarbij de Boswachter actief als auteur betrokken is. Ook lijkt het mogelijk in het kader van het te bouwen bezoekerscentrum, de activiteiten van Heidecult op de Heide, e.d., meer aandacht te besteden aan de Heide als de localiteit waar onderzoek wordt uitgevoerd. Dit vraagt samenwerking van de Universiteiten die het onderzoek middels AIO's e.d. plegen te financieren. Staatsbosbeheer kan hier, door tijd van zijn perso-

---

³ P. Bossenbroek, J. Hermans, J. Smits, S. Vostermans, & F. van Westreenen (1996), Het Land van Peel en Maas. Driebergen: Staatsbosbeheer, pp 240

neel in te brengen, en onderzoeken te combineren met proeven voor heidebeheer of zelfs gewoon beheer, invloed ten goede uitoefenen.

- De EA-2006 is verbaasd dat ‘Driebergen’ kennelijk heeft besloten dat boswachters zich moeten specialiseren, hetzij in monitoring en inventarisatie, hetzij in voorlichting en public relations. De ‘boswachter algemeen’ komt te vervallen. Dit vermindert de mogelijkheden van het Districtshoofd om mensen en taken te matchen, en bijvoorbeeld de mogelijkheid open te laten dat een boswachter bijen en wespen monitoort, terwijl hij zich ook actief bemoeit met toerisme en informatie.

4.4 Niveau 2: Het beheerobject in zijn stedelijke omgeving

4.4.1 Recreatie

Het beheerobject ligt vlak bij Eindhoven, en de gemeentes Geldrop, Heeze/Leende (beide bereikbaar per spoor), terwijl ook Someren en Asten en Lierop vlak om de Heide heen liggen. Dit gedeelte van Brabant is ruim bedeed met recreatiemogelijkheden (zie niveau 5). Het is dus zeker niet zo dat honderd duizenden mensen aangewezen zijn op recreatie op de Heide. Maar vooral voor lokale mensen uit Heeze en Geldrop, en ruiters uit maneges ten noorden van de snelweg, d.w.z. verschillende soorten recreanten binnen een straal van 10 tot 15 Km, lijkt het beheerobject belangrijk. Na de recente aansluiting op het regionale fietspadennet is het aantal recreanten, ook van verder weg, verdubbeld. Alleen al bij de Plaetse⁴, in de reconstructieplannen een ‘recreatieve poort’ genoemd, komen volgens de schatting van de Boswachter jaarlijks zo’n 90.000 – 120.000 bezoeken naar de Heide (voor de hele Heide is de schatting 350.000 tot 400.000. Tellingen zijn al meer dan 10 jaar niet vericht). Net buiten het beheerobject, ten zuiden van het Witven op het terrein van de Gemeente Someren, is ook een recreatieve poort gepland, met net ten zuiden dáár weer van een ‘projecten locatiegebied’, waar dus maneges, recreatieparken, e.d., gebouwd mogen worden. Ook ten noorden van de snelweg, bij Geldrop, is een recreatieve poort gepland.

Staatsbosbeheer heeft jarenlang aan de Strabrechtse Heide weinig ruchtbaarheid gegeven. Als recreatiegebied is de Heide buiten de regio dan ook redelijk ombekend en zoals elders opgemerkt, geeft de Internetsite van Staatsbosbeheer nauwelijks informatie. Maar daar begint verandering in te komen. Staatsbosbeheer heeft nieuwe nadruk gelegd op ‘gastheerschap’ en het ligt duidelijk in de bedoeling de recreatie in het gebied actief te ontwikkelen. De Boswachter en Opzichter zijn druk doende de condities daarvoor te scheppen.

- De IK geeft echter nauwelijks inzicht in de dynamiek, creativiteit, fantasie, ondernomen acties, plannen, en teleurstellingen die hier aan de orde zijn. Als ‘sturing’ lijkt de IK dan ook niet erg relevant waar het om recreatie gaat. Dat is overigens niet zo belangrijk want met Ministerie van LNV lijkt niet erg geïnteresseerd in de mate waarin recreatie-doeltypen worden gerealiseerd.

In de IK wordt gesproken over aantal vage doeltypen, zoals ‘tijdelijk opengesteld op laag niveau’ (254 ha in het zuiden van het beheerobject), ‘opengesteld laag niveau’ (17,7 ha in het beekdal langs de Kleine Dommel), en ‘opengesteld basisniveau’ (947,36 ha in het noordelijk deel van het beheerobject). Deze lijken gerealiseerd terwijl voor het overgrote deel van het beheerobject weinig veranderd is de laatste tijd (zie § 3.4). De dynamiek zit in het beekdal langs de Kleine Dommel. Daar is Staatsbosbeheer actief bezig gronden aan te kopen, de beek zal hermeanderd worden, er is een ‘Ruls Laarzenpad’ aangelegd (met leuke folder), en er wordt actief gewerkt om de Plaetse van de grond te

---

⁴ In de zandgebieden van Brabant heeft ‘plaetse’ dezelfde betekenis als ‘brink’ in bijvb. Drenthe of het Gooi.

trekken. Daarbij zijn een paar problemen gerezen. Door een reorganisatie van Staatsbosbeheer moest prioriteit worden gegeven aan de huisvesting (in een langgevelboederij) van de arbeiders van een paar beheerseenheden die samengevoegd werden. De bouw van deze huisvesting is losgekoppeld van de bouw van het theehuis. De Gemeente Heeze/Leende nog geen toestemming gegeven voor de verandering van het Bestemmingsplan die nodig is om de recreatieve voorziening op de Plaetse volledig te ontwikkelen. Nu moeten recreanten nog bij Staatsbosbeheer aanbellen om te vragen of ze naar de WC mogen.

- Overigens staat er veel op het programma voor de Plaetse. Het VVV kantoor van Heeze zou er kunnen worden gehuisvest; er moet een bezoekerscentrum en horeca gelegenheid komen, waarvoor de uitbater al is gevonden en subsidie is geïdentificeerd, en er wordt jaarlijks, in samenwerking met IVN, een Strabrechtse Heidedag georganiseerd. Al met al lijkt het zinnig voor de Plaetse spoedig een zwaarder recreatiesubdoeltype aan te vragen zodat er ook wat middelen komen om e.e.a. te realiseren. Maar er zijn, zoals gezegd nog wel problemen. De weg naar de Plaetse is te smal en de omwonenden zijn niet gelukkig met de plannen.

Wat opvalt is dat de IK volledig zwijgt over de recreatieplannen net buiten het beheerobject. We komen op deze myopische werking van de IK nog terug als we Niveau 3 behandelen. Hier zij het voldoende erop te wijzen dat de plannen voor intensieve recreatie ten zuiden van het beheerobject (in het gebied van de gemeente Someren), zoals die thans vermeld staan in de Reconstructieplannen, het resultaat zijn van intensief overleg over de zonering van recreatie in het gebied waarbij expliciet is afgesproken dat de bossen rond het Witven zich goed lenen voor concentratie van intensieve recreatie. Hierdoor wordt het stille ‘tijdelijk op laag niveau opengestelde’, zuidelijk deel van het Beheerobject waar de Habitat Richtlijn soorten kraanvogel en nachtzwaluw resp. pleisteren en nestelen, hopelijk gevrijwaard van verstoring.

Vergeleken bij de magere informatie over recreatie die in de IK te vinden is, blijkt er bij de gesprekken die de EA gevoerd heeft, zowel met Boswachter en Opzichter, alsook met de heer Eef van Turnhout, beleidsmedewerker Recreatie van het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE), m.n. ten aanzien van fietspaden, sprake te zijn van dynamische situatie. De SRE is een samenwerkingsverband tussen de gemeentes in het gebied die hun financiële bijdragen en beleid op een aantal terreinen, waaronder recreatie, vergaand blijken te coördineren. Je krijgt de indruk van een lawine van enthousiasme en daadkracht, waarin de medewerkers van Staatsbosbeheer van harte lijken mee te doen. De volgende punten zijn hierbij aan de orde.

Het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) bestaat al 15 jaar en heeft een full-time medewerker die zich met recreatie bezig houdt in het hele gebied. In nauwe samenwerking met gemeentes, terreinbeheerders en andere autoriteiten, werkt deze medewerker, met financiële steun van de gemeentes die binnen SRE samenwerken, aan meerjarenplannen voor recreatie, promotiecampagnes voor Z.O. Brabant, recreatieve poorten, het aanleggen van de zgn. ‘fietsknooppuntenroutes’, en het onderhoud van fiets-, ruiters-, wandel, en mountainbike routes. Daarnaast tracht SRE subsidies in de wacht te slepen voor allerlei projecten.

De initiatieven voor recreatie op de Heide worden dus in sterke mate aangestuurd door de SRE, maar Staatsbosbeheer ziet niet lijdzaam toe. In tegendeel, the EA kreeg de indruk dat mensen van Staatsbosbeheer betrokken zijn, enthousiast meewerken aan de activiteiten en daar ook veel waardering voor krijgen. Dat is niet altijd zo geweest. In het verleden heeft Staatsbosbeheer niet altijd goede ervaringen gehad met openstelling, en politiek is een besluit daatoe niet makkelijk meer terug te draaien. De gemeentes hebben in het verleden Staatsbosbeheer ook nauwelijks ondersteund in zijn recreatiebeleid. Al het al had Staatsbosbeheer een heel terughoudend beleid. Op die situatie is SRE ingesprongen. We laten een paar van de activiteiten de revue passeren.

De regionale fietsknooppunten zijn een Belgisch/Brabantse aangelegenheid. De ANWB en de recreatieschappen waren tegen. Maar het fietsknooppuntennetwerk blijkt een groot succes. Een knooppuntennetwerk werd oorspronkelijk toegepast in de mijnen van de Belgische Kempen om mijnwerkers in de duistere tunnels makkelijk hun weg te laten vinden van de ene kruising van schachten en gangen naar de andere. Toen er moest worden nagedacht over een fietspadennetwerk in de Belgische Kempen, kon de betrokken ingenieur, die vroeger in de mijnen gewerkt had, niet om de knooppunten heen. Nu, een aantal jaren later, blijkt uit onderzoek dat in Belgisch Limburg de knooppunten een economisch effect hebben gehad in termen van omzet door dagrecreatie dat berekend is op 40 miljoen Euro.

Het knooppuntennetwerk werkt als volgt. Ieder knooppunt is genummerd en bij ieder knooppunt staat de richting met nummers van de volgende knooppunten aangegeven. Je kunt dus heel flexibel allerlei routes uitzetten. Het netwerk van fietspaden is fijnmaziger gemaakt.

Over heel Brabant ligt nu zo'n fietsknooppuntennetwerk, dat ook de Strabrechtse Heide beslaat (11-12 km aangelegd en voorzien van stabilisatielaag, 50% van de kosten is betaald door SRE). Het aantal recreatieve fietsers op de Heide is hierdoor al verdubbeld, zoals gemeld. Het is de bedoeling dat ook De Plaetse een knooppunt wordt en zo dus verbonden met regionale fietsroutes. Er is nu ook sprake van een knooppuntenaanpak van wandelroutes. Door de knooppunten hoopt men dat wandelaars veel meer op de paden blijven. Onze zegsman suggereert dat Staatsbosbeheer er goed aan zou doen voor wandelaars een schuilhut te maken, met WC, picnicplaats en koffieautomaat.

De SRE is heel systematisch bezig met terreinbeheerders in de Regio (waar Staatsbosbeheer een heel belangrijke van is) afspraken te maken over het recreatief medegebruik. Daarbij haalt het, naast terreinbeheerders, ook andere belangrijke 'stakeholders' bij elkaar, zoals milieuorganisaties, faunabeheereenheden, bonden van fietsers en wandelaars, recreatie bedrijven, e.d. Uitgangspunten bij deze plannen voor recreatief medegebruik van natuurterreinen zijn:

- Alle paden en wegen worden afgesloten voor gemotoriseerd verkeer;
- Parkeerplaatsen worden geconcentreerd langs de randen;
- Alle mede recreatie start van de parkeerplaatsen;
- Zonerende van recreatieve voorzieningen.

Deze uitgangspunten verminderen het stropen, illegaal afval storten, e.d., en concentreren de recreatieve activiteiten. Verbieden en afsluiten werkt kennelijk veel minder goed dan zorgvuldig beleid via het aanbieden/onthouden van voorzieningen. Bij de aanleg van recreatieve voorzieningen wordt in overleg met terreinbeheerders sterk gezoneerd. Dit stelt de terreinbeheerders in staat om de recreatie in die gebieden te concentreren waar ze het minste kwaad kan (dus bijv. niet in de natte heide). De benadering kan overigens niet verhinderen dat AOW'ers, die van erg weinig moeten rondkomen, trachten te besparen op gemeentelijke (Geldrop) kosten voor de vuilnisophalendienst, door hun pedaalemmerzakjes in de afvalbakken op de parkeerplaatsen van Staatsbosbeheer te gooien. Net als de afvalbakken gelegeerd zijn voor het weekend, blijken ze op zaterdagochtend alweer vol te zitten.

Vorig jaar is met Staatsbosbeheer, de gemeentes Geldrop, Mierlo en een aantal grote horecavoorzieningen begonnen een zoneringsplan te maken voor het noorden van Stabrecht, waar nogal wat problemen waren, vooral door ruiters uit de maneges en stoeterijen aan de overkant van de snelweg. De meest moeilijke recreanten zijn de ruiters gebleken. Ze worden in principe ook vanaf de parkeerplaatsen naar voor hen uitgelegde corridors geleid. Maar ze hebben daar vaak geen zin in. Er zitten steekvliegen in het bos en dan is de open heide heel aantrekkelijk. Ruiters zijn ook vaak van 'betere stand' en ongezeglijk voor de mensen die orde en discipline moeten bewaren.

Mountainbike routes zijn ook aangelegd. De meesten van de mountain bikers horen bij verenigingen en blijven op de routes. De problemen zitten in de 10% die dat niet doet.

- ▶ In al deze activiteiten lijkt Staatsbosbeheer actief mee te werken. Wat dat betreft niets dan lof. Problemen doen zich voor door het gebrek aan samenwerking van bepaalde gemeentes. Wel is er enige terughoudendheid als het gaat om de voortvarendheid van Staatsbosbeheer bij het ontwerpen en lanceren van ‘recreatieve producten’. Met een beetje creativiteit zou Staatsbosbeheer kennelijk veel meer kunnen verdienen aan haar recreatieve activiteiten. Het zou ook, bijvoorbeeld door meer aandacht te besteden aan ouders met kleine kinderen, invaliden, e.d. speciale ‘doelgroepen’, een veel groter draagvlak in de omliggende gemeentes kunnen creëren dan nu het geval is met de nadruk op de natuurliefhebbers. Er zou ook meer aandacht voor onderzoek van de recreanten moeten komen (telling en segmentatie in doelmarkten). Het laatste onderzoek met telling was in 1982/83. Juist de laatste tijd is er sprake van een dynamische ontwikkeling.

4.4.2 Communicatie

Omdat de Heide vooral door lokale recreanten wordt gebruikt, zou het in de lijn der verwachting liggen dat ze op Internet te vinden zou zijn en dat aandacht wordt besteed aan het inspelen op regionale mogelijkheden en behoeften. De pogingen van de boswachter en opzichter om wat dit betreft iets van de grond te krijgen zijn door het hoofdkantoor in Driebergen gefrustreerd. Kennelijk wordt daar gewerkt aan de perfecte internet site waar niemand zich een buil aan kan vallen. Het gevolg is dat wij toen we ‘Strabrechtse Heide’ intikten op Google, op drie pagina’s websites geen enkele website van Staatsbosbeheer konden vinden. Wie iets over de Heide wil weten moet op websites van vogelaars, ruiterverenigingen, e.d. onsystematische informatie veramelen. In een tijd waarin mensen hun boeken en vliegtuigtickets kopen via internet, en encyclopedie-uitgevers falliet gaan omdat iedereen alles op internet zoekt, lijkt een actief informatiebeleid via Internet van groot belang.

- ▶ De EA raadt Staatsbosbeheer aan om bijvoorbeeld de uitstekende beschrijving van het beheerobject, dat is opgenomen in ‘Het land van Peel en Maas’ (zie § 1.2) al dan niet in beknopte vorm op het Internet te zetten. Ook beveelt de EA aan, om binnen een gegeven huisstijl, districten vrij te laten hun eigen websites voor ‘hun’ terreinen te maken.

Tenslotte de bewijzing en bebording. Kennelijk heeft mevrouw M. Margadant, een bekende specialist op het gebied van natuureducatie, die bij de EA-1999 betrokken was, indringende adviezen aan de lokale Staatsbosbeheerders gegeven over het ontwerp van informatiepanelen. Een van de empirische punten daarbij is dat recreanten kennelijk niet langer dan een paar minuten bij een bord staan, en dat je dus de hoofdpunten in heel weinig text en in ikonen moet vermelden, eventueel aangevuld met folders waar meer in staat. Weer greep ‘Driebergen’ in. Lokaal borden maken mocht niet. De nieuwe centraal gemaakte borden treden de geboden van Mevr. Margadant met voeten.

- ▶ Het komt de EA voor dat ‘Driebergen’ wat meer open kon staan voor een bottom-up benadering waarbij het wat creatiever omgaat met het ‘human capital’ dat het in huis heeft.

4.4.3 Educatie

- EA-1999. Educatie wordt uitbesteed aan het IVN. De uitbesteding verloopt naar wederzijdse tevredenheid. De AE-1999 platst echter kanttekeningen bij deze uitbesteding. Tijdens het gesprek met een vertegenwoordiger van het IVN bleek dat Staatsbosbeheer de kans laat liggen om educatie specifiek gericht op de karakteristieke natuurwaarden van de Strabrechtsche Heide te geven. Dit

betrof lesthema's voor de omliggende basisscholen. IVN heeft zes algemene lesthema's - zoals heide, water, bos - voor de omliggende basisscholen ontwikkeld. Het thema 'heide' wordt op de Strabrechtsche Heide gegeven, het thema 'water' in het Dommeldal, enz. Het thema 'heide' is echter niet specifiek gericht op de karakteristieke natuurwaarden van de Strabrechtsche Heide. Dit kan het IVN niet euvel geïdentificeerd worden, omdat zij inhoud geven aan hun educatieve kerntaak: mensen bewust maken van de (algemene) betekenis van natuur.

Door het uitbesteden van de educatie mist Staatsbosbeheer de kans gebiedsspecifieke educatie over de Strabrechtsche Heide te geven. Aangezien educatie sinds een aantal jaren tot de taken en doelstellingen van Staatsbosbeheer behoort, is de EA-1999 van mening dat Staatsbosbeheer deze educatie beter zelf kan uitvoeren. Voor het adequaat kunnen uitvoeren van deze taak is echter de nodige professionaliteit en opname in NME-netwerken vereist. Deze professionaliteit kan worden opgebouwd door middel van kadertrainingen en inserviuce-cursussen. Op het gebied van netwerken kan worden aangesloten bij de NME-netwerken voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en volwasseneneducatie, zoals die momenteel in de provincie functioneren of in opbouw zijn. Een dergelijke aansluiting voorkomt dat Staatsbosbeheer geïsoleerd bezig is educatie te ontwikkelen en geen of weinig contact krijgt met potentiële doelgroepen. Het audit team 1999 acht het ontwikkelen van educatiebeleid, de opbouw van professionaliteit en de opname in NME-netwerken van cruciaal belang.

► Commentaar EA-2006:

De educatie is nog steeds uitbesteed aan het IVN. De voorlichtingstaak berust bij de boswachter (1/3 voorlichting, 1/3 surveillance, 1/3 inventarisatie). Het audit team heeft kennis genomen van het Voorlichtings- en Surveillanceverslag Beheerseheid Heeze 1998 en vele folders en ander informatiemateriaal ingezien. Uit gesprekken met de boswachter blijkt dat 90% van de surveillance bestaat uit voorlichting, dat lichte overtredingen (b.v. van de paden gaan) in het kader van een minder restrictief beleid worden gedoogd en dat de inventarisatietask door de zwaarte van de voorlichtingstaak in de knel komt. Over het inschakelen van een particuliere beveiligingsdienst ter ontlasting van de boswachter maakt het audit team de kanttekening dat de voorlichtingstaak niet door een particuliere beveiligingsdienst kan worden overgenomen.

Het lijkt verstandig aandacht te besteden aan de specifieke educatie die te maken heeft met de Heidecultuur en de plannen om de centrale rol van de Strabrechtse Heide in het internationale netwerk rond de heidecultuur te versterken. Bij een versterking van de rol van de Boswachter in het internationale heideonderzoek zou een wat zwaardere aanzet van de educatie rond dat onderwerp heel goed passen. Dit is geheel conform de huidige plannen van Staatsbosbeheer om in het Conferentiecentrum Kapellerput training en onderzoek over de Heide te concentreren.

De suggestie om van het beheersplan een populaire, korte samenvatting te maken ter informatie van derden is niet opgevolgd. Ook een heldere visie van Staatsbosbeheer op de recreatie op de Heide zou zeer gewenst zijn.

Het audit team heeft geen gesprekken kunnen voeren met de betrokken gemeenten. Indirect kreeg het team de indruk dat een actievere communicatie door Staatsbosbeheer en een hechtere verankering in de lokale samenleving wenselijk is. Het Voorlichtingsverslag 1998 geeft een tevreden stemmend aantal voorlichtingsbijeenkomsten voor vrijwilligersorganisaties aan.

4.5 Niveau 3: De Strabrechtse Heide als integrale landschapseenheid

De EA heeft slechts deels hoogste gekregen van het functioneren van de Stuurgroep die in de tachtiger jaren werd opgericht om de verdrijving van de hele Strabrechtse Heide te bestrijden. We komen daar bij Niveau 4 uitgebreid op terug. Deze Stuurgroep, met haar project-, werk- en klankbordgroepen, gaat er kennelijk wel vanuit dat de gehele Heide integraal bestuurd moet worden, maar het is niet duidelijk in welk opzicht de Stuurgroep, of een ambtelijk overleg tussen terreinbeheerders

binnen die Stuurgroep, zich actief bemoeit met de onderlinge afstemming tussen de terreinbeheerders, d.w.z. de Bosgroep Zuid (de heer Jos Truijen), die het beheer over het terrein van de Gemeente Someren voert, de Gemeente Heeze/Leende (die al jaren een weinig dynamische rol lijkt te spelen), en het Brabants Landschap. We hebben niet gesproken met vertegenwoordigers van de betrokken gemeentes of het Brabants Landschap. Wel hebben we gesproken met de watergraven en de vertegenwoordiger van ZLTO, die lid zijn van de Stuurgroep, maar daarbij lag het accent toch in de eerste plaats op de Peelrijt-problematiek, die tijdens de EA prominent aan de orde was (zie § 4.6).

Achteraf is het jammer dat we niet een veel beter beeld hebben gekregen van het functioneren van de Stuurgroep t.a.v. van de onderlinge afstemming tussen terreinbeheerders. Een vergelijking met bijvoorbeeld het Overlegorgaan van het Nationale Estdorpen en Beekdalenlandschap, De Drentsche Aa, dringt zich op. Van dat overlegorgaan is Staatsbosbeheer lid, en levert daarbij een deel van zijn autonomie over zijn eigen beheerobject in. In het geval van de Stabrechtse Heide ligt de nadruk nog op beheer door de verschillende eigenaren. Dat heeft voordelen (slagvaardigheid, het platform voor de Drentsche Aa is al jaren aan het polderen over de toekomst en is daar nog niet uit), maar ook nadelen. We geven de volgende voorbeelden.

De verdere verdroging van de hele Stabrechtse Heide, en met name het beheerobject van Staatsbosbeheer, wordt volgens ecohydrologen sterk bepaald door de naaldbossen (m.n. de zogenaamde Lieropse Heide die hoger ligt dan de Stabrechtse Heide). Deze zijn in het bezit van de Gemeente Someren. Het zou in het belang zijn van het hele gebied als deze naaldbossen vervangen zouden worden door loofbossen. Dit vergt veel overleg en management vanuit een omvattend perspectief.

► De EA heeft niet de indruk gekregen dat hier veel beweging in zit.

Staatsbosbeheer is bezig met het scheppen van corridors waardoor ‘kleine beestjes’, zoals hagedissen en insecten van het ene heidegebied naar het andere kunnen migreren, en met het scheppen van afwisselende bosranden (gradiënten).

► EA: Ook hier gaat het weer om samenwerking tussen de verschillende eigenaren, die volgens de rapporten van Staatsbosbeheer niet erg voorspoedig verloopt.

Het Brabants Landschap voert een veel toleranter beheer t.a.v. het plaatsen van bijenkasten op de heide dan Staatsbosbeheer, dat er vanuit gaat dat de gedomesticeerde bijen concurreren met de wilde bijen op de Heide.

► EA: Dit is een probleem dat op het niveau van de Stuurgroep aan de orde gesteld moet worden.

De relaties met boeren die het gebied voor verschillende doelen gebruiken worden door de verschillende terreinbeheerders onafhankelijk vastgesteld, waarbij door de één wel meer bemesting wordt toegelaten en door de ander minder of geen. Dit geeft te boeren de gelegenheid de beheerders uit te spelen.

► EA: Gezien de voortdurende controverses tussen landbouw- en natuurbelangen, lijkt het heel belangrijk met name ten aanzien de landbouw een eenduidig beleid te voeren.

Staatsbosbeheer heeft een ander beleid (gastheerschap) t.a.v. recreatie dan het Brabants Landschap (veel restrictiever). Daardoor draait Staatsbosbeheer op zijn terrein op voor de nadelige gevolgen van de recreatiedruk.

► De EA: We hebben geen hoogte gekregen van de manier waarop in de kennelijk succesvolle besprekingen over zonering van de recreatie in het hele gebied, ook aan dit punt aandacht is besteed.

Verreweg het belangrijkste aspect is echter het hele ‘gedoe’ rond de Peelrijt, waar we elders in dit rapport uitgebreid op terugkomen. Tijdens ons bezoek aan het gebied lag de nadruk sterk op het

conflict tussen de waterschappen, enerzijds, en Staatsbosbeheer, anderzijds. Daarbij kregen we eerst de indruk dat de essentie van de problematiek lag in de vervuiling van de Witte Loop met het 'landbouwwater' uit de Peelrijt, waardoor met name de Habitatrichtlijnsoort Drijvende Waterweegbree het loodje zou leggen. Pas later bleek ons dat de kern van het probleem ergens anders ligt, en wel grotendeels buiten het beheerobject van Staatsbosbeheer. Het Beuven, dat op het gebied van de Gemeente Someren ligt, vertegenwoordigt een veel belangrijker natuurwaarde dan die van het beheerobject, die nog niet zo lang geleden (1982-87) met 3 miljoen gulden aan belastinggeld is hersteld. Het Beuven is het grootste oligotrofe zoetwatermeer in Europa, en er heeft zich een unieke Littorellion gemeenschap in ontwikkeld.

De oude kades waardoor de Peelrijt sinds de veertiger jaren langs het Beuven wordt geleid waren voortdurend lek en zijn te smal om het water dat er als kwel doorkomt van fosfaat te zuiveren, zoals dat, afhankelijk van het gebruikte materiaal, bij een dam van 50-100 meter wel het geval zou zijn (het peil van de Peelrijt ligt hoger dan dat van het ven dus er was veel kwel vanuit de Peelrijt). Al met al is het in hergebruik nemen van de Witte Loop als normale afvoer van de Peelrijt vooral gevaarlijk voor het Beuven. Maar dat argument lijkt in het conflict tussen de waterschappen en Staatsbosbeheer nauwelijks aan de orde te zijn geweest, hoewel het in het voordeel van het beheerobject van Staatsbosbeheer gebruikt had kunnen worden. Zoals we zullen zien was overeenkomst tussen waterschappen de Dommel and Aa en Maas in 1987 over de afvoer van het debiet van de Peelrijt naar de Kleine Aa expliciet bedoeld om het Beuven te vrijwaren van vervuild water, maar dat is bij het Convenant van 2004, waarin de Waterschappen zochten naar wegen om die overeenkomst terug te draaien, kennelijk in vergetelheid geraakt.

- ▶ EA: Staatsbosbeheer heeft in het conflict met de waterschappen vooral de natuurwaarden van zijn eigen beheerobject voor ogen gehad, en daarbij de veel belangrijker waarden van het Beuven veronachtzaamd.
- ▶ Al met al heeft de EA de indruk gekregen dat de Strabrechtse Heide vanuit de verschillende beheerobjecten wordt aangestuurd. Daarbij worden overstijgende waarden van het geheel uit het oog verloren. De EA meent dat hier een problematiek ligt die van belang is voor het hele gebied, en die door Staatsbosbeheer, als belangrijkste speler in het gebied, te weinig onderkend wordt omdat het vooral met zijn eigen beheerobject bezig is. We blijven van mening dat de IK als instrument wat dit betreft een weinig gunstige invloed heeft. De beloningsstructuur van Staatsbosbeheer, zoals die bij de verzelfstandiging van Staatsbosbeheer door LNV is opgezet, lijkt hierin integraal natuurbeheer in de weg te staan. Staatsbosbeheer als grote nationale natuurterreinbeheerder dient voor dit soort problematiek een aanvullende aansturing te ontwikkelen. In zo'n landje als Nederland kan het niet zo zijn dat natuurwaarden alleen binnen de hekken van beheerobjecten kunnen worden ontwikkeld en beschermd.

4.6 Niveau 4: De Strabrechtse Heide als onderdeel van het stroomgebieden van Aa en Dommel

Hierna wordt eerst inhoudelijk ingegaan op het waterbeheer. Daarna worden de processen besproken zich rondom de positie van het beheerobject en de beheerder afspelen. Wat het waterbeheer betreft is daarbij enige overlap onvermijdelijk en ten behoeve van de leesbaarheid ook niet uit de weg gegaan. Een aantal bevindingen ten aanzien van het waterbeheer zijn trouwens al bij de bespreking van IK en UP in § 3.3.2 aan de orde geweest.

4.6.1 Landschapsecologisch: het waterbeheer

Algemeen

Als een punt van bijzondere aandacht is tijdens de introductiebijeenkomst van de zijde van Staatsbosbeheer naar voren gebracht de recente ontwikkelingen op het gebied van het waterbeheer. Dit betreft de reconstructieplannen en in het bijzonder het project “ Integraal herstel Strabrechtse Heide, Beuven en omgeving”. De problematiek van het waterbeheer spitst zich toe op het beheer van de Witte Loop.

Het hydrologische systeem

De beheerobject Strabrechtse Heide is een inzigtgebied met een door het reliëf en de geohydrologische opbouw veroorzaakte matige ondiepe afvoer en plaatselijke stagnatie van de afvoer. Het ligt op een vlakke, zwak naar het noordwesten hellende dekzandrug tussen de beekdalen van de Kleine Dommel in het westen en de Kleine Aa in het oosten. De geohydrologische opbouw kan geschematiseerd worden tot drie watervoerende pakketten, opgebouwd uit zandig materiaal.

De Strabrechtse Heide behoort grotendeels tot het stroomgebied van de Kleine Dommel. Het noordelijke deel vormt de overgang naar het beekdal van de Sang en Goorkens. In het beekdal van de Kleine Dommel is sprake van ondiepe kwel vanuit het ondiepe systeem tot regionale kwel vanuit het tweede watervoerende pakket.

In groter verband is de Strabrechtse Heide een onderdeel van een veel groter stroomgebied, waarbij in de huidige situatie het zeer intensieve landbouwgebied Someren-Heide zijn overtollige water van nature loost op de Strabrechtse Heide. Dat verliep vroeger via oppervlakkige afstroom via het Beuven en de reeks laagten die thans de Witte Loop heet. Toen het landbouwgebied Someren-Heide ontgonnen werd, werden Peelrijt en Witte Loop uitgegraven om de afvoer van overtollig water te versnellen en het peil te verlagen. Om de afwatering verder te verbeteren, is de Peelrijt in 1941 via kaden door het Beuven direct op de Witte Loop aangesloten. Dit betekende een deling van het Beuven in een groot noordelijk deel en een klein zuidelijk deel (hierna: Beuven en Beuven-zuid). Door de kwel dóór deze kades is het Beuven zwaar vervuild. Zoals we gezien hebben, is het Beuven in de vroege tachtiger jaren schoongemaakt en hersteld. In 1986 zijn de waterschappen Maas & Aa en Dommel overeengekomen de Peelrijt helemaal uit de buurt van het Beuven weg te halen door een leiding te graven waardoor de Peelrijt thans op de Kleine Aa uitkomt. Bij het Beuven is een verdeelwerk gemaakt waardoor (1) pieken in Peelrijt afvoer boven 1.6 m³ alsnog door de Witte Loop kunnen worden geleid⁵, (2) Peelrijt water in het ‘vuile’ Beuven-Zuid kan worden ingelaten, en (3) na een jaar bezonken en redelijk schoon maar kalkrijk water vanuit het Beuven-Zuid in het (schone) Beuven kan worden gelaten ter buffering van het laatste (het oligotrofe meer is zeer gevoelig voor verzuring door depositie; deze buffering is de laatste jaren achterwege kunnen blijven).

De Witte Loop staat regelmatig over lange perioden droog en werkt drainerend. Dit heeft lokaal verdroging van natte heide- en venvegetaties tot gevolg. Als er bij piekafvoeren Peelrijtwater direct op de Witte Loop moet worden afgelaten, komt daarbij een ernstige eutrofiërende belasting niet alleen van de Loop, maar ook van de slenken in het terrein aan weerszijden, als het ‘rioolwater’ in het voedselarme gebied binnendringt. Het “hollen of stilstaan” van de Witte Loop is daarnaast zeer nadelig voor het leven in de beek. Om de invloed van doorspoelen en droogvallen te beperken, heeft Staatsbosbeheer kleine stuwtjes geplaatst, zoals we in § 3.2 besproken hebben.

---

⁵ Dit is in de laatste zestien jaar vijf keer gebeurd. Om dat aan te kunnen, is de Witte Loop uitgediept en vindt regelmatig verplicht schonen plaats. Bij het waterschap bestond zelfs de wens om de Witte Loop te voorzien van schouwpaden

In het kader van de reconstructie Boven Dommel en De Peel is in de Stuurgroep Strabrechtse Heide, met name onder invloed van de twee waterschappen een concept plan ontwikkeld om de overeenkomst uit 1986 te herroepen, en kennelijk onder invloed van de Kaderrichtlijn Water, het vroegere beekstelsel te herstellen, de Peelrijt opnieuw op de Witte Loop aan te sluiten, en daarmee ook bij te dragen aan de verdrogingsbestrijding. De in 2004 gemaakte afspraken houden in dat

- de hoofdafvoer van de Peelrijt wordt teruggezet op de Witte Loop,
- afvoeren van de Peelrijt groter dan 1.6 m³/sec. worden afgeleid op de koppelleiding,
- de waterkwaliteit van het water door de Witte Loop minimaal moet voldoen aan MTR⁶-kwaliteit (0.15 mg o-P/liter).
- het project binnen twee jaar zijn beslag moet krijgen.

Dit convenant is door Staatsbosbeheer onderschreven. Staatsbosbeheer heeft echter zorg vanwege de waterkwaliteit van de Peelrijt en de consequenties van afvoeren door de Witte Loop tot 1.6 m³/sec.

In 2005 trok Staatsbosbeheer zich uit dit convenant terug. Het onderstaande zal de nodige aandacht aan deze zaak besteden, zulks op uitdrukkelijk verzoek aan de EA-2006.

Veranderingen in het oorspronkelijke hydrologische systeem

De Peelrijt loopt van Someren-Heide naar het Beuven. De loop is hoogst waarschijnlijk in het verleden gevormd door het uitgraven van verbindingen tussen bestaande natuurlijke laagten op toen nog de Somerense Heide. De Peelrijt is in het begin van de twintigste eeuw verder gekanaliseerd (verdiept, rechtgetrokken) ten behoeve van de ontginning en exploitatie van de Someren-Heide. Deze veranderingen zijn de belangrijkste oorzaak van de verdroging op de heide. De grondwaterstanddaling in de periode 1850-1950 wordt geschat op 2 tot 4 dm. Door latere verbeteringen van de ont- en afwatering in de omgeving van de Strabrechtse Heide zijn de zomergrondwaterstanden met nog eens 2,5 dm gedaald. De snelle opkomst van de beregening in de zomer in de negentiger jaren heeft de grondwaterstand verder verlaagd.

De afwatering via de Peelrijt en het Beuven naar de Kleine Dommel wordt verzorgd door de Witte Loop, het laatste stuk door de Reeloop. Deze Witte Loop is ook hoogst waarschijnlijk in de negentiende eeuw gevormd door het uitgraven van verbindingen tussen bestaande natuurlijke laagten op de Strabrechtse Heide. De Witte Loop draagt door enige drainage in de directe omgeving plaatselijk bij aan de grondwaterstandverlaging op de heide.

Consequenties van het Convenant van 2004

De afgesproken MTR kwaliteit is onvoldoende voor de bijzondere flora in en direct langs de Witte Loop (o.a. wat fosfaat betreft voor de kwalificerende Habitatrichtlijnsoort drijvende waterweegbree), maar vooral voor het Littrellion in het Beuven. De grenswaarden liggen daarvoor bij 0,02 – 0,03 mg oP/liter. Het (b)lijkt hier dat de Kaderrichtlijn Water en de Habitatrichtlijn niet sporen. Voor uitvoering van de plannen is een ontheffingsvergunning vereist van de nieuwe Flora- en Faunawet waarin de Habitatrichtlijn inmiddels zijn weerslag heeft gekregen.

Het Beuven uit het oog verloren

---

⁶ MTR staat voor Minimaal Toelaatbaar Risiko

Zoals al in § 4.5 is aangegeven, lijkt de aandacht in de plannen geconcentreerd te zijn op het beheerobject Strabrechtse Heide en met name op de Witte Loop. Daarmee wordt een belangrijk deel van het Habitatrichtlijngebied “Strabrechtse Heide en Beuven” verwaarloosd. Het overgrote deel daarvan is bezit van de gemeente Someren. Alleen de westelijke oeverzone ligt binnen het beheerobject van Staatsbosbeheer. Zoals we al opgemerkt hebben, is deze beperkte visie van belang vanwege de bijzonder grote betekenis van het Beuven. Het Beuven is het grootste Littorellion- en zachtwaterven van West-Europa. De vegetatie van dat Littorellion of Oeverkruidverbond, één van de belangrijkste kwalificerende habitattypen – zo niet het belangrijkste habitatype - voor de aanwijzing van het Habitatrichtlijngebied, herbergt een reeks van zeldzame, bedreigde en op de Rode Lijst voorkomende plantensoorten. De maximale fosfaatbelasting die deze verdragen, ligt in de orde van grootte van 0.02 mg o-P/liter. Het gehalte o-P van het Peelrijtwater ligt thans een factor dertig hoger, de na te streven WTR-norm een factor zeven hoger. Een en ander betekent, dat het zoeklicht te eenzijdig op de problematiek van de Witte Loop is gericht.

Drijvende waterweegbree behoort tot een groep van ecologisch verwante waterplantensoorten. In de volgende tabel zijn hun eisen ten aanzien van alkaliniteit en fosfaatgehalten van de standplaats vermeld. Voor drijvende waterweegbree en nog drie andere soorten is duidelijk dat de MTR-norm niet voldoet en dat het voortbestaan van de lokale populaties van deze soorten een grenswaarde van 0.06 mg o-P/liter en een mediane waarde van 0.01 mg o-P/liter vereist.

Overigens gaat het bij deze bijzondere soorten, met drijvende waterweegbree als gidssoort, om soorten van voedselarme contactmilieus in ondiep, stilstaand of stromend, zwak zuur water met een zandige, meestal niet of weinig humeuze bodem. Zij kunnen ook voorkomen in een voedselrijkere omgeving, en dan op plekken waar menging optreedt met afstromend regenwater of met kwel waardoor niet alleen de voedselrijkdom van het water ten gevolge van verdunning en fosfaatimmobilisatie beperkt wordt, maar zij tevens profiteren van de toevoer van kooldioxide met het kwel- of regenwater. De beoordeling van de tolerantie van zulke planten voor fosfaat is dus afhankelijk van de concrete omstandigheden op de plek van voorkomen. Zie verder bijvoorbeeld J.A.M. Janssen en J.H.J. Schaminée 2004: Europese Natuur in Nederland. Soorten van de Habitatrichtlijn, en E.J. Weeda *et al.* 1991. Nederlandse ecologische flora. Wilde planten en hun relaties. Deel 4.

	Rode Lijst	Alkali-niteit Gg	o-P*		t-P*	
			med	max	sed med	sed max
Drijvende waterweegbree	X	0.4	0.01	0.06	0.11	0.45
Ondergedoken moerasscherm	X	0.9	0.01	0.07	0.13	0.36
Witte waterranonkel	X	0.3	0.01	0.03	0.35	2.00
Loos blaasjeskruid	-	0.6	0.01	0.03	0.16	0.60
Moerashertshooi	X	0.3	0.01	0.20	0.19	0.98
Duizendknoopfonteinkruid	-	0.7	0.01	0.20	0.16	0.95

Bron: Notitie Waterschap De Dommel, november 2005. “Peelrijt en Witte Loop weer verbinden? Een effectbeschouwing”. * in mg/liter

De koppelleiding van de Peelrijt naar de Kleine Aa is indertijd aangelegd omdat de kaden langs de verbinding Peelrijt – Witte Loop door het Beuven continu lekten en naar is gebleken niet blijvend te dichten waren. Door deze onthoofding werd het opgeschoonde Beuven bevrijd van de voortdurend dreigende eutrofiëring door infiltrerend Peelrijtwater. Uit monitoringonderzoek van de Radboud Universiteit bleek echter dat het ven, geïsoleerd van aanvoer van gebufferd water, bij het toenmalige niveau van atmosferische depositie binnen een half jaar verzuurde. Om dat alsnog te voorkomen, is toen ook het verdeelwerk gemaakt en het hiervoor beschreven aflatregime ingezet (zie ook 3.2.4).

De Radboud Universiteit monitort al jaren het Beuven en adviseert het waterschap over het wel of niet inlaten van water uit Beuven-Zuid op het Beuven. Dat inlaten blijkt, zoals eerder opgemerkt, inmiddels al geruime tijd om twee redenen niet meer nodig te zijn.

- De verzurende depositie van zwaveldioxide en ammoniak is de laatste jaren sterk teruggedrongen. Hierdoor is het huidige binnenlekken van gebufferd water door de kaden van de verbinding Peelrijt - Witte Loop toereikend om verzuring te voorkomen. Dat gaat bij het huidige beheersregime om eens in de paar jaar optredende korte perioden waarin de afvoer van de Peelrijt de $1,6 \text{ m}^3/\text{sec}$. overstijgt, en dat dan geconcentreerd in het voor de waterkwaliteit en het leven in het ven minst ongunstige deel van het jaar (= de winter).
- Inlaat van water op het Beuven is ook niet nodig vanwege peilbeheer. De omgeving van het Beuven, de Lieropse heide, heeft geen verdrogingsprobleem. Onder invloed van de toegenomen neerslag ontvangt het zelfs de laatste jaren via oppervlakkige run-off en inter-flow eerder te veel water, dat dan van het Beuven moet worden afgelaten. De enige verdrogende factor in droge tijden is het naaldbos in de omgeving. Omdat het Beuven een schijngrondwaterspiegel heeft, dus geen hydrologische relatie heeft met het grondwater, kan dit wel invloed hebben op de stand van het grondwater maar niet op de stand van het venwater.

In dit licht is er gezien vanuit het Habitatrictlijn eigenlijk geen aanleiding om het bestaande waterbeheer overhoop te halen. Er valt met realisatie van de bestaande plannen niet meer te verdienen dan een mogelijk behoud van groeiplaatsen van Drijvende Waterweegbree. Daar tegenover staat dan een veel grotere en heel serieuze aantasting van het Habitatrictlijngebied door mogelijke hernieuwde eutrofiëring van het Beuven en aantasting van de vegetaties van de Littorelletalia uniflorae c.a. Dit zou een terug naar de situatie vóór de restauratie van het ven kunnen inhouden. Of deze negatieve consequentie van het 'systeem herstel' voorkomen kan worden staat of valt met (1) het verbeteren van de waterkwaliteit van de Peelrijt tot ecologische aanvaardbare waarden van omstreeks $0,02 \text{ mg oP/liter}$, en het (2) het vermijden van grote pieken in de afvoer van de Peelrijt. De waterschappen hebben door het onderschrijven van de Effectbeschouwing van 2005, waarin deze punten expliciet worden genoemd, in feite toegezegd dat aan deze voorwaarden zal worden voldaan. Maar de EA constateert dat men binnen Staatsbosbeheer niet gerust is op deze uitkomst.

Conclusies, aanbevelingen en opmerkingen van het auditteam

- Het auditteam resumeert het volgende.
  - Tenzij het water van de Peelrijt vergaand kan worden gezuiverd, betekent realisatie van de bestaande plannen een wezenlijke bedreiging van de kernwaarden van het Habitatrictlijngebied.
  - De aandacht van alle betrokkenen is te eenzijdig gericht geweest op de problematiek van de Witte Loop en heeft de consequenties voor het Beuven uit het oog verloren.
  - De referentie voor het voorgenomen herstel van de Witte Loop is onjuist¹.
  - De aftopping van extreme piekafvoeren betekent geen herstel van een min of meer natuurlijk regime dat gunstig is voor het leven in en langs de Witte Loop².
  - Het wordt betwijfeld dat de plannen een gunstig effect op de grondwaterstand zullen hebben³.
  - Het schort duidelijk aan informatief en afstemmend contact tussen de betrokken partijen⁴, maar er is pas een afspraak gemaakt om hier wat aan te gaan doen.

Noten.

¹ Historisch is de Witte Loop geen natuurlijke beek, meer specifiek geen bovenloop van een laaglandbeek. Het is een door mensenhand gecreëerde loop.

² Bij afvoeren van meer dan $1,6 \text{ m}^3/\text{sec}$. zou alsnog incidenteel Peelrijtwater naar de Kleine Aa zal worden afgevoerd. Dit aftoppen van extreem hoge pieken betekent echter geen herstel van een min of meer natuurlijk regime c.q. stroomgebied. Vóór de ontginning, ontwatering en verbeterde ontwatering van het voedingsgebied, Someren-Heide, moeten de fluctuaties immers aanzienlijk veel geringer zijn geweest.

³ Het herstel van de directe verbinding Peelrijt – Witte Loop beoogt ook om de grondwaterstanddaling op de Strabrechtse Heide door infiltratie vanuit de Witte Loop op te heffen of tenminste te verminderen. Gezien de beperkte schaal waarop de Witte Loop thans draineert, is het de vraag of de te bereiken infiltrerende en grondwaterstandherstellende werking ruimtelijk veel effect kan hebben. Eerder is de verwachting dat de (mogelijk) noodzakelijke aanpassingen van de Witte Loop geen effect zullen hebben of zelfs verdere verdroging zullen veroorzaken. Dit vraagt in elk geval om nader beschouwing van de bestaande hydrologische gegevens of eventueel nader onderzoek.

Verder: Het is een open vraag of de Witte Loop de beoogde situatie aan kan zonder aanvullende maatregelen zoals aanpassing (verdieping/verbreding) van het bed, mogelijk ook aanleg van schouwpaden ten behoeve van het onderhoud en wellicht zelfs kaden aan weerszijden om inundatie met van Peelrijtwater via slenken en vennen op de voedselarme heide te voorkomen. Daarbij zij opgemerkt dat de Effectbeschouwing expliciet vermeldt dat ‘vergraving’ van de Witte Loop achterwege zal blijven.

⁴ Staatsbosbeheer, de beide waterschappen, de gemeente Someren als eigenaar en beheerder van de Lieropse Heide, en de onderzoekers van de Radboud Universiteit hebben op ambtelijk en bestuurlijk niveau onvoldoende contact. In de beleving van de auditors gaf geen van de informanten een volledig en evenwichtig beeld van de problematiek. Gezien de betekenis van het hele gebied en zijn onderdelen, en de status van Habitatrictlijngebied, vindt het auditteam dit onbegrijpelijk en onverantwoord.

► Het auditteam concludeert:

- Het Convenant uit 2004 lijkt te zijn ingegeven door de Kaderrichtlijn Water, hoewel deskundigen op het gebied van de Kaderrichtlijn constateren dat die Richtlijn geen eisen stelt ten aanzien van ‘systeem herstel’. In zo’n land als Spanje is het verweven van stroomgebieden voor irrigatie en drinkwatervoorziening heel gewoon.
- De bestaande plannen zijn strijdig met de Habitatrictlijn.

► Vanwege de geschetste situatie adviseert het auditteam het volgende.

- De huidige opzet van het waterbeheer zou, vanuit de overwegingen van de Habitatrictlijn en de nieuwe Flora en Faunawet, kunnen worden gehandhaafd, inclusief geformaliseerde advisering van het waterschap door de Radboud Universiteit over het wel en wanneer of niet inlaten van water vanuit Beuven-zuid op het Beuven.
- Indien het gewenst is de koppelleiding van de Peelrijt naar de Kleine Aa op te heffen, zou een leiding van de Peelrijt rechtstreeks naar de Kleine Dommel of een bovenloop daarvan gerealiseerd kunnen worden, buiten het beheerobject, bijvoorbeeld langs de Somerense weg naar de Sterkelse Aa. Daarbij wordt aanbevolen de mogelijkheden te bezien, en indien aanwezig optimaal te benutten, om een leiding Peelrijt – Kleine Dommel/Sterkelse Aa dusdanig vorm te geven dat van daaruit infiltratie naar het grondwater richting heide optreedt. Daarbij dient uiteraard te worden gewaarborgd dat hierbij in de grond een dusdanige zuivering optreedt dat waar het grondwater in de heide nabij de oppervlakte komt, het voldoende schoon is.
- Bij de realisatie van het covenant van 2004 dient Staatsbosbeheer zeer zorgvuldig acht te slaan op de realisatie van de in de Effectbeschouwing nader afgesproken voorwaarden voor het realiseren van het covenant. De EA-2006 is van mening dat het resultaat dat Staatsbosbeheer door zijn door de andere partijen als onaanvaardbaar gezien gedrag heeft bereikt ligt in de voorwaarden die in de Effectbeschouwing zijn genoemd en die door de waterschappen tijdens vergaderingen in 2005 zijn onderschreven. Het komt de EA voor dat het onverstandig zou zijn hier niet zeer zorgvuldig aandacht aan te besteden en bijvoorbeeld heel nauw betrokken te blijven bij de ‘Waterkwaliteitspilot Peelrijt’ die door Waterschap De Dommel is aangekondigd.

Het dal van de Kleine Dommel

Het beheersplan zegt over het beekdal van de Kleine Dommel niet veel meer dan betreffende de graslanden een kleinschalig hooilandbeheer. Inmiddels is het bezit van Staatsbosbeheer in het beekdal aanzienlijk uitgebreid en het is de bedoeling daarmee door te gaan.

- ▶ De EA-1999:
  - De Kleine Dommel is een waardevol beekstelsel, dat thans meer integraal wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Dit is mogelijk door de recente aankopen in het beekdal, waardoor een begrazingsbeheer over grotere oppervlakten mogelijk is geworden. De resultaten van dit beheer in de kwellocaties zijn reeds veel belovend.
  - De beheerdoelen voor het beekdal van de Kleine Dommel worden gehaald, zij het dat de doelen thans gaan in de richting van een meer grootschalig patroonbeheer door begrazing, terwijl het beheerplan nog uitging van een kleinschaliger hooilandbeheer. Deze ontwikkeling wordt door het auditteam als zeer positief beoordeeld.
  - De EA-1999 vraagt te bezien in hoeverre de potenties voor ontwikkeling van vochtige graslanden in het beekdal op grotere schaal kunnen worden benut. Een groter areaal hooibeheer lijkt mogelijk.
  - De EA-1999 vraagt verder om te trachten om schouwplichtige sloten uit de schouw te halen.
- ▶ De EA-2006 deelt de verklaringen van de EA-1999 *niet* op de volgende punten:
  - een meer grootschalig patroonbeheer door begrazing;
  - het risico (dat is het optreden van pitrus) van dempen van (eventueel uit de schouw gehaalde) sloten; het is minder riskant om natuurlijke verlanding zijn gang te laten gaan of de sloten alleen te verondiepen en dan natuurlijke verlanding zijn gang te laten gaan
  - verwijst verder naar § 3.5.12-13;
  - vraagt aandacht voor de veranderende situatie als gevolg van de reconstructie Boven Dommel (zie hier direct na).

In het beekdal is sprake van recentere verdroging door grondwateronttrekking ten behoeve van drinkwater en industrie en door sterkere ontwatering als gevolg van aanleg van sloten en verdieping en verlaging van het beekpeil van de Kleine Dommel. In het kader van de reconstructie Boven Dommel zijn echter thans plannen in ontwikkeling om de beek weer opnieuw te laten meanderen, het peil van de beek te verhogen en de waterberging te vergroten. In hun algemeenheid zijn deze plannen voor de natuur in de beek en het beekdal positief.

- ▶ Hierbij plaatst de EA-2006 de volgende kanttekeningen.
  - Wat het hermeanderen betreft, moet echter zorgvuldig worden vermeden dat bijzondere situaties in afgesneden oude meanders hierdoor verloren kunnen gaan. Dit geldt zowel natuurlijke afgesneden oude meanders als meanders die zijn ontstaan door de kanalisatie van de beek.
  - Zo ook dient te worden voorkomen dat inrichtingen ten behoeve van waterberging ten koste gaan van aanwezige natuurwaarden, zowel abiotische (kwelsituaties) als biotische (aanwezige planten- en/of diersoorten).
  - Wat peilverhoging aangaat, kan een positieve invloed uitgaan op het dichtere aan het maaiveld doen komen van (sub)regionale tot lokale kwel, waar grote waarde aan moet worden gehecht.
- ▶ De EA-2006 stelt vast dat aan al deze drie aspecten thans invulling wordt gegeven.

4.6.2 De processen rond het 'systeemherstel'

Algemeen

De Strabrechtse Heide is een overblijfsel van wat eens een zeer uitgestrekt nat heidegebied was waar mens en dier met veel moeite een bestaan wisten op te bouwen door met groot vernuft de beperkte mogelijkheden van het voedselarme gebied te benutten. We hoeven hier niet in te gaan op het unieke, 5000 jaar oude, Europese landbouwsysteem dat van Portugal tot Rusland en Noorwegen op de arme zandgronden ontwikkeld werd, waarin heide een door mensen in stand gehouden degradatiestadium is, dat bij wijze van spreken altijd op weg is naar een climaxvegetatie van bos. De Stra-

brechtse Heide is een nogal kunstmatig overblijfsel van het veel grotere gebied dat nu voor landbouw ontwaterd, ontgonnen en bemest is. Op grote stukken van de oorspronkelijke Brabantse heide vindt men nu, volgens de kaarten van de Reconstructie Project, potentieel veelbelovende landbouwontwikkelingsgebieden. Voor de Strabrechtse Heide is daarbij vooral de zgn ‘Someren-Heide’ van belang, een zeer intensief landbouwgebied dat in de vorige eeuw ontgonnen werd, en dat bovengestroomd van de Heide ligt. De Heide zelf is een overblijfsel, dat door mensenhanden (o.a. die van de vader van de heer Van Alphen die er van hield naar de toen nog aanwezige korhoenders te kijken, na zijn fiets bij de Hoenderboom gezet te hebben) bewaard is gebleven en dat op zich niet zo erg veel te maken heeft met wat men een ‘integrale natuurlijke eenheid’ zou kunnen noemen. De noordzijde wordt bepaald door de A 67 tussen Eindhoven en Venlo en de zuidkant door de provinciale Somerense Weg. Overigens loopt de A67 wel ongeveer langs de hoogtelijn die de hogere Heide scheidt van het lagere kwelgebied in het Noorden. Het gebied valt onder twee Waterschappen, respectievelijk de Dommel en Aa en Maas, en de waterkering loopt er dwars overheen. Het valt ook onder twee Reconstructiegebieden, t.w., Boven Dommel en De Peel, en ligt op het gebied van twee gemeentes, Heeze/Leende en Someren.

Zoals we al vermeld hebben, is de grondwaterstand in de Strabrechtse Heide sterk verlaagd als resultaat van de ontginningen en ontwateringen in het gebied er rondomheen in de eerste helft van de vorige eeuw. De ruilverkavelingen die sinds de zestiger jaren alom plaats vonden hebben de grondwaterstand verder verlaagd. Daar is de laatste jaren de beregening in de zomer op basis van grondwateronttrekking nog bijgekomen. Een verbod hierop in het begin van de negentiger hierop bleek politiek niet haalbaar. Beregenen op Maat, waterconservering op het boerenland en bedrijfswaterplannen zijn hiervoor in de plaats gekomen. Al met al worden de hydrologische voorwaarden voor de Strabrechtse Heide buiten het gebied bepaald.

De Stuurgroep Strabrechtse Heide

De sterke verdroging was aanleiding om in de negentiger jaren een Projectgroep Integraal Herstel Strabrechtse Heide te vormen, die onder de Stuurgroep valt en daaraan rapporteert. Op niveau drie valt, zoals gezegd niet veel aan die verdroging te doen. De Stuurgroep bestaat dan ook niet alleen maar uit de terreinbeheerders van de Heide, die we bij niveau 3 zijn tegengekomen, maar omvat ook Provinciale Bestuurders (de gedeputeerde mevr. J. Moons), Waterschapbestuurders van De Dommel (R. Van Otterloo en J. Maas) en Aa en Maas (L. Verheijen, de ex-gedeputeerde van de Provincie die de Stuurgroep in zijn vorige functie in het leven geroepen heeft), Brabant Water (J. Philips), en vijf (!) vertegenwoordigers van ZLTO. Dat de Brabantse Milieufederatie niet meepraat zou aan de kaak kunnen worden gesteld. De Heer A. Veltman, de Burgemeester van Someren, treedt op als onafhankelijke voorzitter (de gemeente Someren wordt immers vertegenwoordigd door een wethouder).

We kregen de indruk dat de Stuurgroep onregelmatig vergadert, en dat vergaderingen, vooral van Projectgroep, vaak worden afgezegd. De redenen daarvoor zijn ons niet bekend, maar we kregen de indruk dat vooral Staatsbosbeheer hierbij een rol schijnt te spelen en dat volgens verschillende zegslieden Staatsbosbeheer geen duidelijk visie uitdraagt in het overleg.

Het hete hangijzer dat de EA sterk bepaalde was natuurlijk de discussie over de inlaat van het debiet van de Peelrijt in de Witte Loop. Elders in dit rapport wordt op de inhoudelijke kant van de zaak ingegaan. Hier gaat het vooral om het proces en de manier waarop Staatsbosbeheer in het geheel is opgetreden (voor zover een EA dat in een paar dagen boven tafel kon krijgen).

De stand van zaken

Op 30 Juni 1987 is tussen de twee waterschappen afgesproken (destijds allebei bestuurd door Watergraaf A.J.A.M. Segers) dat de Peelrijt vóór het Beuven zou worden afgedamd en het water via een apart gegraven leiding zou worden afgevoerd naar de Kleine Aa en daarna naar de Aa. Het ging daarbij om een debiet van maximaal 1.6 cubieke meter per seconde. Piekafvoeren die daarboven kwamen zouden alsnog via de Witte Loop worden afgevoerd, iets dat in de laatste zestien jaar slechts een keer of vijf is voorgekomen. De overweging voor het omleggen van de Peelrijt was dat het ‘vanuit het oogpunt van natuurbehoud gewenst is dat het Peelrijt debiet zoveel mogelijk buiten het Beuven wordt omgeleid’. Waterschap De Dommel, verantwoordelijk voor het stroomgebied van de Peelrijt, betaalde voor de kosten.

Inmiddels is het nodige gebeurd. Waar de Peelrijt eerst beschouwd kon worden als “puur rioolwater” dat dan ook nu nog de zuivering ingaat, zijn er sindsdien in het bovenloopse gebied de nodige maatregelen genomen. Alle bedrijven en woningen in het buitengebied zijn aangesloten op het persriool zodat afvalwater van puntlozingen niet meer in het oppervlaktewater terecht komt. Er zijn bedrijfswaterplannen gesloten met een aardig aantal boeren in het gebied. Een aantal van de varkensstallen zijn omgebouwd tot gesloten systemen. Al met al is in 2004 afgesproken het water van de Peelrijt MTR kwaliteit (Maximaal Toegestane Risiko) moet halen.

► De EA kan niet anders dan enigszins blij verrast te reageren op de ongekende bereidheid van de betrokkenen in het Brabantse om zich kosten noch moeiten te getroosten om het water zuiverder te krijgen.

Daarbij moet echter worden aangetekend dat die MTR kwaliteit nog altijd een fosfaatgehalte toestaat van 0,45 mg/liter, terwijl een Littorellion, zoals het Beuven, een grenswaarde heeft van 0,02-0,01 mg oP per liter. Ook al neem je de belasting uit puntlozingen weg, de belasting uit diffuse bronnen, d.w.z. de zwaar bemeste landbouwpercelen, is moeilijk terug te draaien, en zou, ook als je de bemesting nu stopte, nog jaren heel hoog zijn. Als je met huidige water uit de Peelrijt een vijver en moeras (‘plas/dras’) in bijvoorbeeld een golfbaan zou aanleggen, zou je in het moeras pitrus krijgen en in het water in de zomer stinkend blauwwier. Het water is nog verre van geschikt voor gebruik in een natuurgebied.

Het Bestuursaccord en de Europese Kaderrichtlijn Water

Desalniettemin is volgens de notitie van Staatsbosbeheer voor het Bestuurlijk Overleg op 25 januari 2006⁷, in 2004 door de Stuurgroep Strabrechtse Heide een Bestuursaccord afgesloten over de aanpak van de Witte Loop waarmee Staatsbosbeheer heeft ingestemd. Die aanpak was gericht op twee doelen: systeemherstel van het voormalige beekstelsel en een bijdrage aan de verdrogingbestrijding. Dit betekende dat de hoofdaanvoer van de Peelrijt weer zou worden teruggezet op de Witte Loop, en dat alleen aanvoeren boven de 1.6 m³ zouden blijven worden afgevoerd door de koppelleiding. Ook werd, zoals eerder gemeld, afgesproken dat de waterkwaliteit van het door de Peelrijt aangevoerde water minimaal zou moeten voldoen aan MTR kwaliteit. Voorts zou het project binnen twee jaar zijn beslag moeten krijgen.

Het ‘systeemherstel’ van het voormalige beekstelsel, waarvan bij dit Bestuursaccord sprake is, werd kennelijk ingegeven door het feit dat beide Waterschappen door de nieuwe Europese Kaderrichtlijn Water in een merkwaardige positie terecht leken te zijn gekomen. Deze Kaderrichtlijn verwacht dat in 2015 stroomgebieden, zoals die van de Rijn of de Maas, maar dus ook die van de Dommel en de Aa, integraal beheerd worden tot een goede ecologische kwaliteit. Maar wat doet de

⁷ Staatsbosbeheer (2006). Stabrechtse Heide. Aanpak Witte Loop in het kader van recente ontwikkelingen. Notitie ten behoeve van het Bestuurlijk Overleg van 25-01-06.

Peelrijt? Die hoort bij het stroomgebied van De Dommel maar voert af naar de Aa. Zulke verweving van stroomgebieden, en doorsnijding van de natuurlijke waterkering door de Peelrijt, zijn mogelijk volgens de Kaderrichtlijn, maar dat was misschien onvoldoende bekend bij de waterschappen in 2004. Wel zou de verwevenheid van de twee stroomgebieden kunnen betekenen dat Waterschap De Dommel een groot deel van zijn terrein zou moeten afstaan aan de Aa en Maas.

Het Ministerie LNV heeft verzuimd in de regio de nieuwe Kaderrichtlijn goed uit te leggen. Daardoor heeft hij deze en gene, kennelijk inclusief Staatsbosbeheer, aardig overvallen. Het in gebreke blijven van LNV is overigens goed te begrijpen. ‘Groene’ hydrologen uit LNV hebben destijds in Brussel een leidende rol gespeeld bij het ontwerpen van de Kaderrichtlijn. Toen echter aan landbouwend Nederland duidelijk werd wat hij allemaal zou gaan inhouden, ontploften de zaakwaarnemers van de boeren bijna. Alterra berekende in 2004 dat als de Kaderrichtlijn zou worden ingevoerd, 2/3 van de Nederlandse landbouw zou ophouden te bestaan. Sindsdien heeft LNV er alles aan gedaan om te proberen de Kaderrichtlijn in Nederland als ‘kunstmatig land’ zo min mogelijk te doen gelden en dus een uitzonderingspositie te claimen. In de NRC van 15 Februari 2006 wordt vermeld dat ‘het Ministerie van Landbouw samen met landbouworganisatie LTO kritischer naar de uitvoering van de Europese waterwet gaat kijken’. Het Ministerie en LTO vrezen dat de uitvoering van de Richtlijn tot hoge kosten voor de burger gaan leiden. ‘LTO is bovendien bang dat bedrijven te veel schade zullen ondervinden van een te eenzijdige aandacht voor de kwaliteit van het water’.

► De EA hoopt dat Staatsbosbeheer thans wat betreft de Kaderrichtlijn Water op het vinkentouw zit. Het heeft alles te winnen bij een goede uitvoering van de Richtlijn en moet oppassen dat de uitvoering daarvan ‘verwaterd’. Met de Kaderrichtlijn in de hand, kan een organisatie zoals Staatsbosbeheer waterschappen en anderen straks voor de rechter aanklagen als het water niet aan de ecologische waarden voldoet die in het beheerplan van een bepaald stroomgebied zijn vastgesteld. Daarom is het de landbouw er alles aan gelegen die normen zo ruim mogelijk te houden, en zo veel mogelijk water als ‘kunstmatig’ te bestempelen.

De Dommel heeft minder kunstmatige wateren dan Aa en Maas. Ook wil Aa en Maas niet graag opdraaien voor het vuile water dat normaliter via de Peelrijt in de Dommel terecht zou komen (Aa en Maas is bezig met een speciaal project om de ecologische kwaliteit van de Kleine Aa te herstellen⁸). Al met al lijkt het Bestuursaccorder van 2004 vooral te zijn ingegeven door de belangen van de Waterschappen, die op zich weer sterk werden beïnvloed door de Europese Kaderrichtlijn Water. Daar moet bij vermeld worden dat de Kaderrichtlijn Water meer pijn kan doen in zijn juridische consequenties dan bijvoorbeeld de Habitatrichtlijn.

Staatsbosbeheer in het spel

De EA is natuurlijk niet aanwezig geweest bij het historische Bestuursaccorder van 2004, maar heeft zich wel afgevraagd hoe het mogelijk is dat Staatsbosbeheer het heeft kunnen ondertekenen. Het water van de Peelrijt, ook bij de in het akkoord afgesproken MTR kwaliteit, is van dien aard dat het niet in een natuurgebied thuis hoort. De verdrogingsbestrijding die ook van een volle Witte Loop kan uitgaan is, zoals we gezien hebben, beperkt tot honderd meter aan iedere kant, terwijl ’s zomers de Peelrijt vaak helemaal geen debiet heeft. Voorts was het bij het Accorder niet helemaal duidelijk hoe een en ander zou worden gerealiseerd. Kennelijk waren de waterschappen geneigd om langs de Witte Loop kades en een schouwpad aan te leggen om de ordelijke afvoer van het Peelrijt water te garanderen. Voor Staatsbosbeheer zou dit een onaanvaardbare aantasting van het beheerobject hebben betekend.

---

⁸ K. Albers en W. van der Hoek (2005). Beknopte Ecologische Evaluatie van de Inlaat van de Peelrijt in de Kleine Aa. Maarheeze: Ecologica, in opdracht van het Waterschap Aa en Maas

Zover de EA het begrepen heeft, is de ondertekening van het Bestuursaccord door Staatsbosbeheer mogelijk geworden omdat e.e.a. zich afspeelde in een tijd dat het Districtshoofd door ziekte afwezig was en Staatsbosbeheer bestuurlijk dus niet slagvaardig was. Zoals we in het begin van deze notitie hebben aangegeven, staan de kwetsbare waarden van de Strabrechtse Heide voortdurend onder druk van andere belangen. Staatsbosbeheer kan het zich niet veroorloven een zo belangrijke ‘voorpost’ als een Districtskantoor onbemand te laten, ook al is dat om personeelstechnische of andere redenen wenselijk.

Bovendien kan de EA zich niet geheel onttrekken aan de indruk dat het Hoofdkantoor in Driebergen in gebreke is gebleven de regionale kantoren voldoende in te lichten over de Kaderrichtlijn Water en wat die voor terreinbeheerders kan betekenen. Interne reorganisaties zijn leuk, maar de ogen, ook van Driebergen, moeten, net als die van een drinkende mees, voortdurend gericht zijn op de sperwer die elk moment uit het niets kan verschijnen.

Tijdens een aantal vergaderingen van de Projectgroep ‘Integraal Herstel Strabrechtse Heide, Beuven e.o.’ (een sub-groep van de Stuurgroep) in 2005, waarin de uitvoering van het Bestuursaccord van 2004 besproken werd, bleek dat Staatsbosbeheer zich distantieerde van het bereikte akkoord. Er werd onderzoek uitgevoerd waarvan versies door het Waterschap de Dommel verworpen werden als ze niet aan verwachtingen voldeden. Uiteindelijk kwam de ‘Effectbeschouwing’⁹ tot stand. Deze stelt dat de gevolgen voor de Drijvende Waterweegbree niet zo desastreus zullen zijn. Maar ze beveelt ook aan de waterkwaliteit te verbeteren tot 0,06 mg ortho-fosfaat/liter, het vergroten van de doorvoer te temporiseren, en de Witte Loop niet te vergraven. Er wordt wel wat gezegd over het Grafven (dat deel is van de Witte Loop), maar niets over het Beuven, waar de hele afleiding van de Peelrijt indertijd om was begonnen.

Tijdens de bespreking van het Klein Comité Strabrechtse Heide van 17 November 2005 onderschreven beide waterschappen de conclusies van de Effectbeschouwing, inclusief de noodzaak de waterkwaliteit meer te verbeteren dan de MTR-norm eist. Daarvoor zal Waterschap de Dommel starten met een ‘Waterkwaliteitspilot Peelrijt’ (waar de EA verder geen inzicht in heeft). De Belangenbehartiger van Staatsbosbeheer geeft echter tijdens de vergadering aan dat Staatsbosbeheer de Effectbeschouwing en het besluit van de Stuurgroep in April 2004 ‘niet meer onderschrijft’. Er ontstaat wreveld dat het Project Integraal Herstel dat in 1997 van start is gegaan eigenlijk niets bereikt heeft. ‘De dynamiek en energie zijn weggeëbt’.

In de overwegende maatschappelijke cultuur ligt de nadruk op de normen van bestuurlijk overleg. Het is moeilijk daarin ‘absolute’ ecologische waarden te verdisconteren. Staatsbosbeheer wordt ‘onbetrouwbaar’ genoemd. Het eenzijdig doorbreken van een Bestuursaccord is ‘not done’. ‘Zo gaan we niet met elkaar om’. ‘Eerdere afspraken moet je nakomen’. ‘Staatsbosbeheer moet blijven overleggen en geen dictatoriale houding aannemen’.

► De EA heeft zich enigzins verbaasd over het geringe belang dat Staatsbosbeheer lijkt te hechten aan de Effectbeschouwing en vooral aan de onderschrijving daarvan door de waterschappen. In dit belangrijke document wordt eisen voor de natuurwaarden op de Strabrechtse Heide ingewilligd die veel verder gaan dan die welke in het oorspronkelijke covenant van 2004 werden gesteld. Het komt de EA voor dat de waterschappen hiermee een belangrijk gebaar naar Staatsbosbeheer gemaakt hebben dat, wat ons betreft, wel wat meer waardering zou mogen oogsten dan het tot nu toe gedaan heeft. Nu Staatsbosbeheer in de vergadering van 25 Januari 2006 het covenant 2004

---

⁹ Taken Landschapsplanning (versie November 2005. Eerdere versies werden door het Waterschap geweigerd en moesten worden herschreven). Peelrijt en Witte Loop Weer Verbinden? Een Effectbeschouwing. Arnhem: Bureau Taken in opdracht van Waterschap de Dommel.

bespreekbaar heeft gevonden, lijkt de nadruk te verschuiven naar een goede uitvoering van de in de Effectbeschouwing gestelde voorwaarden.

Recente ontwikkelingen

In de Stuurgroep van 1 December 2005 zou e.e.a. aan de orde worden gesteld en de beslispunten werden voor de agenda op een rijtje gezet. Maar kennelijk was de Voorzitter van de Stuurgroep niet bereid daar verder over te praten en verwees de zaak naar een Provinciaal Bestuurlijk overleg dat, zoals gezegd, op 25 Januari heeft plaats gehad.

Voor dat Bestuurlijk overleg had Staatsbosbeheer een naar de mening van de EA voor de omstandigheden heel goede nota geschreven waarin de motivatie voor Staatsbosbeheer om uit het accord te stappen werd uitgelegd. Zoals gezegd werd ook in die nota verzuimd aandacht aan het Beuven te geven. Als de EA goed is ingelicht, heeft de Regio Directeur van Staatsbosbeheer in het bestuurlijk overleg van 25 Januari aangegeven dat het convenant was 2004 bespreekbaar was nu een aantal punten waren aangescherpt. De EA gaat er van uit dat de voorwaarden voor de aansluiting zoals die in de Effectbeschouwing omschreven staan, en aanvaard zijn door de Waterschappen, overeind blijven. D.w.z., de kwaliteit van het aangevoerde water zal moeten voldoen aan een norm die veel scherper is dan MTR. Ook zal het profiel van de Witte Loop niet worden vergraven. Er zal worden gezocht naar mogelijkheden om het water te laten infiltreren, in plaats van met zeer wisselende hoeveelheden (als gevolg van snelle afvoer van overtollig water uit het landbouwgebied) in de Witte Loop te laten stromen. Het is wellicht de moeite waard de mogelijkheden van zuivering via biologisch actieve langzame zandfiltratie te onderzoeken. Een helofytenfilter lijkt praktisch niet geschikt. Al met al, ziet het er dus naar uit dat met drie uitgesproken angstpunten van Staatsbosbeheer rekening zal worden gehouden.

Er is een periode afgesproken waarin naar die oplossingen wordt gezocht. Op de Stuurgroepvergadering van 7 Maart 2006 moet een aantal opties op tafel liggen. De Waterschappen hebben er haast bij.

Wat de hele procesgang betreft, heeft het weinig zin na te kaarten. De ondertekening van het Bestuursaccord van 2004 was een misser. We hebben daarover al een opmerking gemaakt. De poging om zich daarvan achteraf te distantiëren is niet gelukt, hetgeen ook begrijpelijk is gezien de macht en de belangen van de waterschappen in deze. Argumenten voor een claim op absolute natuurwaarden (waarvoor in dit geval de Drijvende Waterweegbree symbool is) dienen zeer zorgvuldig te worden onderbouwd en alleen gehanteerd wanneer er echt sprake is van een dreigende ramp. De reputatieschade die men eventueel oploopt door een claim op absolute waarden ("dictatoriaal optreden") kan echter de moeite waard zijn. De veronachtzaming van de belangen van het Beuven en de onduidelijkheid over de eisen die de Drijvende Waterweegbree stelt doen echter vermoeden dat deze crisis wellicht anders had kunnen worden aangepakt.

Aan de andere kant hebben we van onze gesprekspartners ook de indruk gekregen dat er niet al te veel schade is aangericht. Wat op ons ook indruk heeft gemaakt is de grote bereidwilligheid van alle partners in de discussie om de waterkwaliteit verder dan de MTR norm, die in het Bestuursaccord van 2004 was overeengekomen, te verbeteren. Kennelijk is Staatsbosbeheer in staat geweest dat punt hard te maken. Voorts was de EA verheugd dat kennelijk ook het vergraven van de Witte Loop van tafel is. Het is te hopen dat er spoedig oplossingen worden gevonden voor het infiltreren van het Peelrijt en het verbeteren van de waterkwaliteit.

Er is nog één punt waarvoor wij de aandacht van Staatsbosbeheer in de komende periode vragen. De grondwaterstanden voor de Reconstructiegebieden moeten kennelijk nog worden vastgesteld.

Het landbouwbelang is om denkend vanuit (a) de laagst liggende percelen, (b) de teelten die de laagste grondwaterstanden behoeven, en (c) de kleinste risico's op inundatie, het grondwaterpeil veel lager te stellen dan voor een gezonde landbouw eigenlijk nodig is, en de maatregelen voor waterafvoer te overdimensioneren. De landbouw wil nu eenmaal de ruimte open houden voor een dynamisch toekomstig bedrijf dat in de markt kan overleven. Al met al, zullen de wensen van de landbouw leiden naar grondwaterstanden die niet gunstig zijn voor 'Natte Natuurparels' (volgens de heer van den Boogaard zijn ook op zand maximale grondwaterstanden van 50 tot 60 cm nodig voor grasland, mais en bieten, wil je met zware machines op het land kunnen), en grote fluctuaties gezien de snelle afvoer van overtollig water. De EA beveelt Staatsbosbeheer aan hier heel zorgvuldig mee om te gaan en hydrologisch onderzoek te doen zodat het met een gefundeerd weerwoord kan worden gegeven op het voorstel vanuit ZLTO. Met vijf ZLTO vertegenwoordigers in de Stuurgroep zal de onderhandeling zowiezo al niet makkelijk zijn. Daar staat wel tegenover dat ook boeren veel last ondervinden van de verdroging van het gebied. Een vertegenwoordiger van LTO Noord, de heer Albert Lanting, heeft eens gezegd dat met een verzekering tegen inundatie van lager liggende percelen, grote voordelen wat betreft grondwaterstand gewonnen zouden kunnen worden.

4.7 Niveau 5: De Strabrechtse Heide als onderdeel van een grotere Nederlands/Belgische groencorridor

4.7.1 Inleiding

Veel hoeven we niet over dit niveau te zeggen, maar we vermelden het hier omdat zowel het Districtshoofd van Staatsbosbeheer als de Watergraaf van Aa en Maas de mogelijkheden genoemd hebben en er ongetwijfeld bij de volgende IK aandacht voor dit niveau moet zijn. Het gaat, zoals eerder gezegd om het feit dat een inwoner van Eindhoven vanaf de Maas in het noorden tot en met de Belgische Kempen kan fietsen door natuurgebieden en geen auto tegen hoeft te komen. Het hele gebied mag dan intensief voor landbouw gebruikt worden, het grootste deel ervan is bedekt met bos. Wat daarbij helpt is dat het hele Belgische en Brabantse gebied nu gedekt is door een netwerk van fietspadenknooppunten. We hebben daar eerder uitgebreid aandacht aan besteed.

4.7.2. Heidecult

De Strabrechtse Heide neemt in het hele uitgestrekte gebied een heel speciale positie in. Zoals gezegd is heide een door de mens in stand gehouden kunstmatige vorm van begroeiing die altijd op weg is bos te worden. Heide is dus geen 'puur natuur' en de visie van de Boswachter op het beheerobject is dan ook om het mozaïeklandschap, dat ontstaat door verschillende menselijke ingrepen, in stand te houden. Hierbij horen plaggen, branden, het aanleggen van akkertjes, karrensporen, begrazing door schapen (bijv. door de speciaal teruggefokte kudde Kempische Heideschapen), en maaien.

De Provincie Brabant schijnt meer geïnteresseerd in 'puur natuur' en laat dan ook bewust hele heidegebieden, zoals die bij het Leenderbos, geleidelijk aan dichtgroeien. Edelherten en halfwilde runderen moeten voor een semi-natuurlijke halfopen landschap zorgen. Stabrecht is dus expliciet uitgezonderd van deze 'verbossing' en wordt als historisch heidecultuurlandschap in stand gehouden, met al zijn lidtekens, van branden, karrensporen, greppels, e.d. Daarbij is de Boswachter diep overtuigd van de noodzaak van het conserveren van deze 5000 jaar oude vorm van grondgebruik die endemisch is voor het milde klimaat van West Europa. En hij is niet de enige. Op Europees niveau bestaat een beweging, 'Heidecult' die probeert dit oude cultuurlandschap levensvatbaar te houden en moderne vormen te vinden die voortbouwen op de oude. Op verschillende plekken in Europa wordt die oude heidecultuur inzichtelijk gemaakt voor bezoekers. Er is een Europees boek versche-

nen dat al vertaald in het Noors, Duits en Nederlands. De Boswachter is enthousiast voor het streven om van Strabrecht een centrum voor Heidecult in Oost Brabant te maken. Hij heeft de tentoonstellingen over de oude heidecultuur in andere landen bezocht en heeft een goed idee hoe hij een en ander kan uitleggen aan de toerist die Strabrecht komt bezoeken. Een klein bezoekerscentrum op de Plaetse zit al in de planning. Nu maar hopen dat de Golfstroom niet ophoudt en dat het milde Europese klimaat blijft bestaan!

4.7.3 GIOS en GGO

Het LNV project Groen in en om de Stad (GIOS) is voor een aantal steden in Noord Brabant van start gegaan maar nog niet voor Eindhoven. Een en ander heeft een tijdje op een laag pitje gestaan omdat niemand er echt verantwoordelijk voor was. Nu lijkt het erop dat GIOS nieuw leven zal worden ingeblazen. Opname van Eindhoven in GIOS zou veel kunnen betekenen voor de ontwikkeling van de groene corridor ten noorden en zuiden van de stad, inclusief de Strabrechtse Heide.

Het project Groene Gebiedsontwikkeling (GGO) van Staatsbosbeheer is wellicht van nog grotere potentiële betekenis voor de Heide. Staatsbosbeheer gebruikt dit project om naast het normale beheer van de aan hem toevertrouwde natuurterreinen, ook expliciet aandacht te besteden aan ontwikkeling van natuur. In Regio Zuid zijn thans zes gebieden aangewezen, zoals de Biesbosch, het groengebied rond 's Hertogenbosch, e.d. Weer hoort Eindhoven er (nog) niet bij. Dit is zeer te betreuren. Het hele gebied rond Eindhoven en Helmond is sterk aan het verstedelijken en het gevaar bestaat dat de nu nog groene corridor die het gebied ten noorden met dat ten zuiden van de stad verbindt, straks dichtslibt.

- ▶ De EA-2006 dringt er met klem op aan t.a.v. Eindhoven een proactief beleid te voeren en de stad op de GGO lijst te zetten.

5 Samenvatting

Organisatie EA

- De organisatie van de EA heeft niet helemaal goed uitpakkt. Met name is het slechts zeer beperkt mogelijk geweest het veld te bezoeken. Achteraf hadden we de keuze van gesprekspartners wellicht ook anders gemaakt.
  - ▶ De EA beveelt aan bij een volgende EA op de volgende punten te letten:
    - Tijdstip tijdens het groeiseizoen;
    - Splitsing van de periode in twee delen: (1) een eerste veldbezoek en bespreking met de betreffende medewerkers van Staatsbosbeheer, met daaropvolgend keuze van gesprekspartners en raadplegen van literatuur en (2) de feitelijke Audit met veldbezoeken en gesprekken met genodigde stakeholders.

Aggregatieniveau's

- De EA was alleen goed uit te voeren door verschillende aggregatieniveau's te onderscheiden. Staatsbosbeheer lijkt zich met ieder van deze niveau's expliciet te moeten inlaten. In de IK wordt te veel aandacht gevraagd voor slechts één niveau, het beheerobject. Al met al onderscheidde de EA de volgende niveau's:
  - Het beheerobject,
  - Het beheerobject met zijn stedelijke omgeving, vooral de omliggende gemeentes Eindhoven, Helmond, Geldrop, Heeze-Leende, Someren en Asten;
  - De Strabrechtse Heide als integrale landschapseenheid, waarvan grote en essentiële stukken eigendom zijn van de Gemeente Someren, het Brabants Landschap, en anderen, die (soms) gecoördineerd worden in de 'Stuurgroep Stabrechtse Heide';
  - De Strabrechtse Heide als onderdeel van de stroomgebieden van Aa en Dommel. Hierbij gaat het vooral om het stroomgebied van de de Peelrijt waarin de hydrologische randvoorwaarden voor het goed functioneren van de Heide worden bepaald, zowel als het gaat om waterkwaliteit als waterkwantiteit;
  - De Strabrechtse Heide als onderdeel van een grotere Nederlands/Belgische groensector, te weten de groene corridor tussen Maas (Groene Woud) en Belgische Kempen (Hamont/Achel), die de Strabrechtse Heide en andere natuurgebieden daartussen omvat.
- ▶ De EA beveelt aan, om naast de gerichtheid op een beheerobject, in de IK ook expliciet aandacht te besteden aan de contextualisering van dat beheerobject op verschillende aggregatieniveau's waarop de voorwaarden voor de levensvatbaarheid van de natuurwaarden binnen het beheerobject bepaald worden.

De Strabrechtse Heide als centrum van expertise en onderzoek

- De Strabrechtse Heide is slechts zeer gedeeltelijk een natuurgebied. Heide zelf is een 5000 jaar oud Europees cultuurlandschap dat, nu het sinds het begin van de vorige eeuw zijn landbouwkundige functie verloren heeft, met kunst en vliegwerk in stand moet worden gehouden. De Strabrechtse Heide is binnen Oost Brabant aangewezen het karakter van cultuurlandschap te behouden (en niet te verbossen). Daartoe wordt heel actief via beheer door beweiden, maaien, plaggen, branden, bebouwen met traditionele gewassen, en wieden (van boomzaailingen) geprobeerd een mozaïek van heidestadia te handhaven. Door deze vorm van beheer heeft de Bos-

wachter een zekere vermaardheid verworven. Hij wordt door Staatsbosbeheer daarin sterk gesteund en bijvoorbeeld in de gelegenheid gesteld Europese heideworkshops e.d. te bezoeken.

- ▶ De EA juicht dit sterk toe en ondersteunt de plannen van de Boswachter om de Strabrechtse Heide binnen het Europese project Heidecult verder te profileren. Maar de EA heeft ook moeten constateren dat er nog veel te doen valt, wil de Strabrechtse Heide werkelijk Europees een centrum van heidekennis en –onderzoek worden. De Strabrechtse Heide is op Internet nauwelijks te vinden. Deskundige wetenschappers op het gebied van heideonderzoek stellen dat de Strabrechtse Heide wel vanuit beheeropzicht, maar niet vanuit wetenschappelijk opzicht een centrale rol speelt.
- ▶ De EA beveelt aan om systematisch te zoeken naar samenwerkingsverbanden van onderzoekers (bijv. van de Radboud Universiteit in Nijmegen die al heel sterk bij de Heide betrokken is) en de Boswachter, zodat de Heide echt een terrein van veldexperimentatie wordt en de Boswachter ook als onderzoeker actiever betrokken wordt bij publicatie en educatie rond heide als cultuurlandschap. De recente sterke vermindering van de depositie van ammoniak met 50% en zwavelzuur met 80% biedt kansen voor innovatief onderzoek.
- ▶ De EA beveelt aan om de Strabrechtse Heide veel duidelijker te profileren op internet, te beginnen met het op internet zetten van het hoofdstuk over de Strabrechtse Heide dat de Boswachter voor ‘Het Land van Peel en Maas’ geschreven heeft.
- ▶ De EA beveelt aan dat de visie van de Boswachter op de Heide als cultuurlandschap duidelijk wordt geformuleerd, ook al is dit een ‘moving target’.

Belangrijkste punten uit het Beheerplan

- De belangrijkste punten uit het beheersplan 1990-2000 zijn wat specifieke beheermaatregelen betreft
  - In stand houden, herstellen en verbeteren van een open, droge tot natte heide (bosopslag $\leq 15\%$);
  - Begrazen van de heide met een gehoede schaapskudde in het noordelijke deel. In het zuidelijke deel begrazen met runderen en schapen binnen raster;
  - Ontwikkelen van stuifzand als onderdeel van de overgang van stuivend zand naar struweel;
  - Ontwikkelen en herstellen van akkers ten behoeve van de fauna;
  - Handhaven en ontwikkelen van (semi)natuurlijk eiken-berkenbos;
  - Handhaven van graslanden langs de Kleine Dommel als onderdeel van de overgang heide - beekdal, ontwikkelen van vochtige graslanden (vegetaties behorende tot het Dotterverbond) door hooien (zodra pachtvrij);
  - in stand houden en verbeteren van overgangen en randsituaties tussen de hiervoor genoemde biotopen.
- ▶ De EA kan zich verenigen met de EA-1999, die daarover constateerde dat *“het beheer van flora en vegetatie met zorg en deskundigheid volgens het beheersplan wordt uitgevoerd. De als prioriteit gestelde doelen worden gehaald, met als kantekening dat de doelen slechts impliciet zijn geformuleerd in het beheersplan. De Strabrechtse Heide biedt het beoogde beeld van een uitgestrekt, open heidelandschap met vochtige laagten en vennen met hier en daar struweel, bos en open stuifzand. Droge en vochtige heide zijn goed ontwikkeld met zowel karakteristieke als zeldzame planten- en diersoorten. Op storende factoren wordt adequaat gereageerd. Vergrassing door depositie van atmosferische stikstofverbindingen wordt met succes binnen haalbare perken gehouden.”*
- ▶ De EA tekent hier wel twee nuanceringen bij aan:
  - het ontwikkelen en herstellen van akker ten behoeve van de fauna is verbreed tot mede uit regionaal-cultuurhistorisch en landschappelijk oogpunt ontwikkelen en herstellen van akkers ten behoeve van de flora en fauna

- het door hooien ontwikkelen van vochtige graslanden (Calthion/Dotterverbond) in het beekdal van de Kleine Dommel heeft een mindere prioriteit gekregen en is getemporeerd; die ontwikkeling is een zaak van langere adem en hogere kosten; daardoor is het zinvol de ontwikkelingen te volgen en aan de hand van de resultaten de meest veelbelovende plekken te kiezen.

Oordeel over de IK: sub-doeltypen natuur

- Het beheer heeft kwaliteitwinst geboekt, al komt dat in de IK (en het UP) niet zo duidelijk onderscheiden gespecificeerd naar voren als de EA zich zou wensen. De kwaliteitwinst is vooral bereikt, voor zover de EA dat heeft kunnen nagaan, in de kwalificerende habitattypen voor de aanwijzing van het Habitatrictlijngebied, en dan vooral wat betreft de flora in de meest bedreigde, natte en oligotrofe tot mesotrofe en min of meer minerotrofe hoek van venranden, het beekdal en de natte heide.
  - ▶ De EA meent dat de IK wat meer aandacht zou kunnen besteden aan de voor het beheerobject specifieke, zo niet unieke, aspecten, in plaats van alle natuurwaarden in de voor het nationaal niveau gestandaardiseerde natuurdoeltypen te wringen.
  - ▶ De EA waardeert en onderschrijft de IK, op enkele ondergeschikte details na. De IK heeft een goede kwaliteit en kan dienen als basis voor de toedeling van de normbedragen zoals die met LNV zijn afgesproken. De IK en het UP lenen zich wat dat betreft goed voor toetsing.
  - ▶ Voor zover de EA dat, gezien het zeer bescheiden veldbezoek heeft kunnen nagaan, zijn over het algemeen de sub-doeltypen natuur gerealiseerd.

Oordeel over de IK: subdoeltypen recreatie

- Het lijkt erop dat de zeer algemeen gestelde en weinig zeggende sub-doeltypen recreatie zijn gerealiseerd en dat wat betreft niets valt op te merken op de IK. Bij nader inzien blijkt echter zeer veel aan de hand te zijn, juist op gebied van de recreatie. De Strabrechtse Heide is opgenomen in een knooppuntennetwerk van fietspaden dat Brabant en de Belgische Kempen omvat. Er is een heel aantrekkelijk nieuw wandelpad, het Rulse Laarzenpad, met bijbehorende folder, aangelegd dat de recreatiefunctie van De Plaetse versterkt. Er is met andere stakeholders gewerkt aan de zonering van de recreatie in het hele gebied en op dat gebied worden nog steeds vorderingen gemaakt.
  - ▶ De EA ondersteunt de verschillende voornemens voor de verdere ontwikkeling van de Plaetse, met name het theehuis, het bezoekerscentrum Heide, en de aanleg van toiletten en andere faciliteiten.
  - ▶ De EA is tevreden over het feit dat de surveillance nu middels een uitzendbureau goed en duurzaam geregeld lijkt te zijn.
  - ▶ De EA beveelt Staatsbosbeheer aan om nu eens ernst te maken met het uitvoeren van een telling en segmentatie van de bezoekers aan de Strabrechtse Heide, zodat de lokale Staatsbosbeheermedewerkers daarop een duidelijke strategie voor het aanbieden van betere recreatieve producten kunnen ontwikkelen.
  - ▶ De EA beveelt aan om de visie op de ontwikkeling van de recreatie op de Heide duidelijk te formuleren en uit te dragen, met name ook in het overleg met andere terreinbeheerders op de Heide.

Witte Loop-Peelrijt problematiek

- De EA heeft heel sterk in het teken gestaan van de ‘toestanden’ die ontstaan waren rond het convenant van 2004 waarin Staatsbosbeheer accoord gegaan was met het opnieuw aansluiten van de Peelrijt op de Witte Loop (het zgn. ‘systeem herstel’). In dit accoord werd ook afgesproken het Peelrijtwater te verbeteren tot MTR kwaliteit, en de pieken boven 1,6 m³ per seconde af te voeren via de bestaande leiding naar de Kleine Aa. Een en ander zou binnen twee jaar zijn beslag moeten krijgen. In 2005 is Staatsbosbeheer gaandeweg steeds meer gaan inzien dat het dit accoord nooit meer had moeten ondertekenen. Het heeft in november van dat jaar ook besloten het bestuursaccoord ter discussie te stellen. Dit heeft tot een behoorlijke crisis geleid, waarin de relaties met de andere leden van de Stuurgroep Strabrechtse Heide danig verstoord zijn.
  - ▶ De EA merkt op dat de Effectbeschouwing die in de loop van 2005 is opgesteld en door de waterschappen onderschreven is, een aantal voorwaarden voor de aansluiting van Peelruit op Witte Loop beschrijft die op zich zelf heel aanvaardbaar lijken. De Witte Loop zal niet worden vergraven, de kwaliteit van het Peelrijtwater zal sterk worden verbeterd boven de MTR-waarden, en er zal gezocht worden naar mogelijkheden om het Peelrijtwater te infiltreren. Deze voorwaarden gaan veel verder dan wat in het Bestuursaccoord van 2004 was afgesproken. De EA beveelt aan dat Staatsbosbeheer deze voorwaarden zoveel mogelijk tracht gerealiseerd te krijgen.
  - ▶ Het verbaast de EA dat er nauwelijks is nagedacht over de mogelijkheden om de Peelrijt rechtsreeks via een sloot langs de Somerense Weg af te voeren naar de Kleine Dommel met omzeiling van het hele conflict tussen Habitatrichtlijn en Kaderrichtlijn Water dat nu aan de orde leek te zijn.
  - ▶ In het conflict hebben de gesprekspartners zich sterk gericht op de aantasting van de Witte Loop en met name op de Drijvende Waterweegbree als tastbaar symbool van natuurwaarde. Daarbij is het feit dat het Beuven, dat als Littorellion een veel grotere natuurwaarde heeft dan de beheereenheid, dat met 3 miljoen gulden aan belastinggeld is opgeknapt, en waarvoor in 1986 de Peelrijt naar de Kleine Aa was omgeleid, totaal uit het oog verloren.
  - ▶ De EA heeft niet de indruk dat Staatsbosbeheer blijvende schade heeft opgelopen door het conflict en door het zich eenzijdig terugtrekken uit het convenant. Hoewel het de normen van goed gedrag duidelijk heeft overschreden, lijkt er bij de partners begrip te zijn voor het feit dat ecologische imperatieven, zoals de behoeften van Drijvende Waterweegbree, niet hetzelfde zijn als afspraken tussen partners, vooral als een van die partners, in dit geval Staatsbosbeheer, de afspraak ondertekend had in een moment van ‘verstandverbijstering’ dat optrad omdat de betrokken medewerker langdurend ziek was.

Grondwaterspeil

- De grondwaterstanden voor de Reconstructiegebieden moeten nog worden vastgesteld. Het landbouwbelang is om denkend vanuit (a) de laagst liggende percelen, (b) de teelten die de laagste grondwaterstanden behoeven, en (c) de kleinste risico’s op inundatie, het grondwaterspeil veel lager te stellen dan voor een gezonde landbouw eigenlijk nodig is, en de maatregelen voor waterafvoer te overdimensioneren. De landbouw wil nu eenmaal de ruimte open houden voor een dynamisch toekomstig bedrijf dat in de markt kan overleven. Al met al, zullen de wensen van de landbouw leiden naar grondwaterstanden die niet gunstig zijn voor ‘Natte Natuurparels’ en grote fluctuaties gezien de snelle afvoer van overtollig water.
  - ▶ De EA beveelt Staatsbosbeheer aan hier heel zorgvuldig mee om te gaan en hydrologisch onderzoek te doen zodat het met een gefundeerd weerwoord kan worden gegeven op het voorstel vanuit ZLTO.

De Strabrechtse Heide als landschappelijke eenheid

- Het beheerobject van Staatsbosbeheer is onderdeel van een groter geheel waarover verschillende terreinbeheerders het bevel voeren. Er is op verschillende punten sprake van gebrek aan coördinatie vanuit het oogpunt van de grotere landschappelijke eenheid. De EA heeft onvoldoende zicht kunnen krijgen op de problemen die er liggen ten aanzien van het realiseren van een eenduidig beheer en bestuur van dit grotere gebied. Staatsbosbeheer is, gezien zijn veronachtzaming van de belangen van het Beuven in de strijd met de waterschappen, niet vrij van schuld in deze. Maar ook andere partners lijken zich nogal eenkennig op te stellen.
  - ▶ De EA meent dat hier een heel serieus probleem aan de orde is dat veel beter moet worden aangepakt. Daarbij is de Stuurgroep Strabrechtse Heide natuurlijk het aangewezen lichaam. Aan de andere kant kan een goede procesanalyse in het gebied wel eens een verassend licht op de situatie werpen. Als grootste speler lijkt Staatsbosbeheer de aangewezen partij om initiatieven t.a.v. het beheer van de hele Heide en de daarin liggende vennen, te ondernemen.

Strabrecht in de grotere Nederlands/Belgische groenzone

- De Strabrechtse Heide vormt een onderdeel van een groene corridor die zich uitstrekt van de Maas ten noorden van Eindhoven, tot aan de Belgische Kempen ten zuiden van de stad. Deze corridor dreigt dicht te slibben.
  - ▶ De EA beveelt aan dat Staatsbosbeheer zich inspant om Eindhoven als GIOS project erkend te krijgen.
  - ▶ De EA beveelt Staatsbosbeheer aan Eindhoven als GGO gebied aan te wijzen en daarmee mogelijkheden te scheppen voor ontwikkeling van de groene corridor.